

Indtryk og Minder

av

Lars T. Kronen

Eget forlag

Sofies gate 70 — Kristiania

1923

Kr. 3,00

1894 — 20 aar gammel.

Nielson

Madison, Wis.

Skrevet under mit 66 dages tyske fængselsophold
(Aldrig før været arresteret eller straffet)

Indtryk og minder

fra 28-aars reiseliv
i 20 forskjellige land

Av

Lars T. Kronen

Eget forlag
Sofies gate 70 — Kristiania
1923

Tøger L. Kronen.

NIKOLAI OLSENS BOKTRYKKERI

Biografi.

Jeg var ikke gammel karen, da utlængselen vaaknet, og jeg fik lyst til at bryte ut fra hjemmet og prøve lykken i fremmed land. Det var vel mest kaarene i barndomshjemmet som voldte det.

Som den ældste av seks barn blev jeg ikke stor, før jeg maatte lægge ryggen til, og livets alvor fik jeg tidlig kjende.

Min far, Tøger Larsen Kronen, var uteksaminert fra underofficersskolen i Bergen, hvor han var en av de flinkeste elever, men ogsaa en av de stridigste. Siden begyndte han som kontormand og steg til kontorchef, men forlot Bergen igjen efter 10 aars forløp og reiste hjem for at overta sin fædrenegaard, Kronen, opunder Jostedalsbræen, en av de ældste og største i herredet. Her drev han i 33 aar gaardsbruk og landhandleri, i lang tid det eneste landhandleri i den trange avsidesliggende dal, hvor der var 25 km. til nærmeste dampskibsanløpssted.

I gaardsbruket og ute i butikken viste far

sig sjelden; han tilbragte sin meste tid paa kontoret. At skrive var hans lyst, og hans største fornøielse var at procedere. En av hans første processer gjaldt arven efter hans far. I sit testamente hadde min bestefar bestemt, at min far ingen arv skulde faa, da han mente han hadde faat det han skulde ha før ved at overta fædrenegaarden for en billig pris. Far procederte med sine søskende, og saken gik i 8 aar, før der faldt dom. Far vandt og blev tilkjendt sin del av arven ved siden av de andre; men da var jo en masse penger bortprocedert for dem alle sammen. — Far var ordfører i bygden i en aarrække, og engang hendte det at han blev usams med sognepresten om en angivelig feil paa $1\frac{1}{2}$ skilling i et regnskap. De førte proces i flere aar om dette, og far, som førte sin sak selv, gik av med seiren. En anden gang skulde han føre en sak mot en sakfører, og da mente han nok det var bedst at faa en advokat til at hjelpe sig; men advokaten vilde ikke ta saken, han syntes den var for ugrei og turde ikke love far et gunstig resultat. Saa førte far saken selv og vandt. — En gang hadde en bonde stjaalet en buk fra far og hadde alt slagtet bukken; men far fik nys om hvem det var. Han procederte om bukken i 6 aar, og han vandt tilslut, — men den bukken blev

nok dyr for begge parter. Amtmanden sa, at far var den blandt privatfolk som førte de fleste processer i amtet. Han var ogsaa den eneste som fik lov til at procedere uten juridisk utdannelse. Folk kom langveis fra for at faa raad og opplysninger hos ham, og det hendte ikke sjelden, at far førte saker, som ingen sakfører vilde paata sig. Derfor kaldte folk ham ogsaa for »juristen«. Det var forresten ikke bare i juridiske spørmaal folk kom og bad far om hjelp; de kom ogsaa til ham og søkte lægeraad. Postmesteren i amtet sa, at far fik og sendte likesaameget post alene som hele herredet tilsammen.

Mit første uheld var i 9-aarsalderen, da faldt jeg av en hest og brækket armen.

I butikken blev det mig som maatte føre kommandoen, og jeg var ikke 10 aar gammel, da jeg begyndte at reise rundt, baade i hjembygden og i naboherrederne, og kjøpe op varer som skind, vildt, hester, kuer, sauer, griser og gjeter, smør og ost, filler, ben og alt mulig, avtalte prisen, betalte litt paa handelen og skrev resten paa konto. Svarte ikke de forretninger jeg gjorde til fars forventninger, var det juling at faa, — og juling vanket der ogsaa noksaa regelmæssig. Værre følte jeg det forresten naar far ved slike leiligheter kaldte

mig »en dum tosk« og mente jeg ikke dudde til at overta gaarden efter ham, naar han engang var borte. Slike ord fæstet sig i barne-sindet, selv om de bare var sagt i tankeløshet, og jeg tænkte mangen gang, at jeg kunde vist ikke bli til noget herhjemme. — Det var ogsaa noget andet som jevnlig ærgret mig. Det var almindelig, at turister og reisende over Jostedalsbræen overnattet paa fars gaard. Det hændte da ofte, at jeg fulgte dem som bærer eller som fører over bræen til Olden eller Stryn i Nordfjord. Naar jeg saa kom hjem, krævet far for-tjenesten av mig, som jeg nok syntes jeg burde hat selv, akkurat som om jeg hadde været dreng paa gaarden og ikke søn. Alle slike ærgrelser og krænkelser gav bakgrunden for ønsket om at komme ut og bryte mig en bane andetsteds og gjorde mig mere og mere moden for tanken paa Amerika, skjønt jeg ingen familie eller kjendte hadde der. — Reisepenger maatte jeg jo faa av far; men at faa ham til at se med velvilje paa mit ønske og forstrække mig med det jeg trængte til en slik reise, det faldt haardt. Jeg kunde da ikke reise, naar jeg hverken hadde slegt eller venner derover, og til Amerika drog omtrent bare forbrydere og fattigfolk fra alle verdens land; det var da ikke noget sted at dra hen, mente far.

Den 20. decbr. 1893 blev min yngste søster, Gjertrud, født, og det var bare saavidt mor slap med livet; men hun blev invalid efter den dag. Hun søkte flere læger, men til ingen nytte. En seks ukers tid efterat min yngste søster var født, hændte det at far tapte en proces og mistet mange penger. Ved slike leiligheter led han altid av melankoli en tid efterpaa; men denne gang slog han sig rent gal. Han laa syk i tre dager av raseri, og da fandt han paa det utroligste for at skræmme os og ærgre os. Mor laa dødssyk, og doktoren hadde sagt, hun maatte ha absolut ro. Uten at ænse dette kaldte far en dag i sit raseri mine yngre søskende en efter en bort til sengen til sig og slog dem. Det blev mig for drøit. Det var vistnok min bedstemor som opmuntret mig og egget an-svarsfølelsen hos mig, — jeg var jo den ældste søn. Saa gik jeg ind til far og sa ham den rene sandhet, fortalte ham, hvordan jeg syntes hans opførsel var, baade nu og tidligere overfor mig, og sa ham hvad hele hans familie mente om ham. Han blev baade forfærdet og forbauset over min dristighet og rent vetskræmt for at jeg kanske en vakker dag skulde komme til at ta herredømmet fra ham. Men næste dag blev der kjøpt billet til Amerika.

Farvel mit fødeland,
 farvel mine venner flere
 endskjønt det smerter mig,
 saa vil jeg gjerne skue mere,
 alverden synes mig
 at have slet forladt
 hvorfor jeg takker Dig
 adjø, adjø, godnat.

Som den forlorne søn,
 jeg landet nu vil rømme,
 om vi bor ute i løn
 jeg synes mig best sømme,
 at reise med det mot
 over dette store vand
 fra kjær forældres bord,
 fra slekt og fædreland.

Sikkert jeg længes hjem,
 jeg vet min moder græder,
 sluk hendes ve og sorg
 og milde fader god
 hvem gav os aand og liv,
 hvem gav os sjæl og krop,
 den samler os igjen
 hos Gud blandt ærens trop.

Amerikareisen.

Dagen før jeg skulde reise var der et voldsomt snefald, saa det næsten blev umulig at komme frem. Fire hester maatte bane vei for slæden med min lille kasse med nogen klæsfiller, smør, ost og litt fladbrød. Jeg syntes det var som selve naturen satte sig imot min reise. Paa veien til dampskibsbryggen »Marifjæren« reiste jeg indom endel av mine slektninger. Alle syntes det var ilde, at den største odelsgutten i bygden, som de kaldte mig, skulde reise hjemmefra paa denne maaten; noget slikt var aldrig hendt før, og de overøste mig med gaver av forskjellig slags. Fars søster i Sogndal foreslog straks, at jeg ikke skulde reise men bli og bruke de reisepenger far hadde git mig til at begynde skindhandel eller en anden forretning som jeg hadde kjendskap til, og jeg hadde ogsaa halvt latt mig overtale og lovet min tante at komme tilbake til Sogndal igjen naar jeg hadde været i Bergen og hentet mit tøj. Men far hadde nok regnet med, at familien vilde sætte sig imot at jeg reiste, og hadde tat alle forholdsregler. Samtidig som jeg drog hjemmefra hadde han skrevet til en kommissionær i Bergen og bedt ham møte mig paa bryggen og sørge for billet og

for indkjøb av det nødvendige spise- og sengeutstyr paa baaten og saa faa mig avgaarde straks. Da jeg saa kom til Bergen den 7. februar — det var i aaret 1894 — blev jeg av kommissionæren samme aften transportert til Englandsbaaten.

Reisen til Hull gik bra og forløp uten nogen særlige begivenheter. I Hull saa jeg de største hester jeg nogen gang har set; de trak hele jernbanetogene. Fra Hull tok jeg med jernbane til Liverpool, hvor jeg blev ført til et emigranthotel som tilhørte linjen. En aften var der gudstjeneste i en kirke, hvor vi skandinaviske emigranter skulde delta. Paa veien fra kirken kom jeg bort fra mit følge, forvildet mig i taaken og kom ved 12-1-tiden om natten bort i en mørk sidegate. Her blev jeg overfalt av to gatepiker som vilde røve lommeboken min; men den var det ikke saa let at faa fat paa, for jeg hadde den i lommen paa undervesten. Saa prøvet de at ta fra mig uret, og det blev et regulært slagsmaal. Jeg var ogsaa næsten overende i gaten engang, men jeg slog og spændte det bedste jeg kunde og prøvet samtidig at karre mig nedover til en lysere gate, hvor det var mere folksomt, og da forsvandt de. Der traf jeg saa to herrer jeg hadde set

paa Englandsbaaten, og som talte norsk, og de hjalp mig tilbake til hotellet.

Efter fire dagers ophold i Liverpool skulde vi reise med dampskibet »Mongolian«, et gammelt umodenre lasteskib. Lasten bestod mest av okser. Vi var indom Queensland i Irland, hvor vi laa i to dager. 15 dager tok reisen fra Queenland til Quebec. — Vi var 300 mennesker av alle slags nationer paa tredje klasse, stuvet sammen i ett rum i hængeskøier; andre køiplasser fandtes ikke. Tre mand døde paa turen; en av dem var en jøde som hadde sin hængeskøi ved siden av min. Han døde om aftenen, og jeg blev liggende og stirre paa hans lik hele natten. Næste dag blev de døde sænket i havet. — Vi hadde hele tiden en orkanagtig storm. Engang gik propellen istykker, og paa ett døgn drev vi tre hundrede engelske mil tilbake.

Der var strenge bestemmelser i Amerika for indvandrere dengang paa grund av smittomme sygdommer som raset i Europa. De maatte skaffe tilfredsstillende lægeattest for at være kraftige og friske, og alt tõi de hadde med sig maatte røkes 4—5 timer. Jeg hørte flere paa baaten si, at den lange unge fyren som hostet saa — det var mig — kunde vel neppe faa nogen lægeattest som var tilfredsstillende.

lende. Det var heller ikke frit for, at jeg var ræd for at jeg ikke skulde bli godtat, men sendt tilbake med første skib. Heldigvis slap jeg igjennem, mens flere andre som reisen hadde tat mere paa, maatte lægges ind paa sykehus og blev senere transportert hjem.

Der var mere end almindelig store ishindringer den vinter saa vi ikke kunde komme frem til Quebec. Vi maatte reise med baaten til Montreal, hvor mit første indtryk var en masse svære negrer. Saa gik reisen med jernbane i to tre dager til Stoghton i Wisconsin. Billetvisitationen var ordnet svært praktisk paa togene i Amerika. Ved forevisning av billetterne fik passagererne utlevert av konduktøren smaa merker som de heftet paa sig. De var forskjellig farvet efter de forskjellige stationer. De slap da at ta frem billetten, hvergang konduktøren visiterte vognen, og han kunde se av farven paa merkerne hvilken station hver enkelt skulde til og hjelpe dem av paa rette sted.

Nyt liv.

Kl. 3 om morgenen gik jeg av toget paa stationen i Stoghton. Der var ingen folk paa stationen, og jeg blev sittende der i en stol

4—5 timer til det blev lyst. Da fik jeg endelig tale med en nordmand som hjalp mig frem efter den adresse jeg hadde. Der fik jeg saa en god frokost og den første lærdom i god tone i Ameraka: Naar jeg skulde spise, maatte jeg endelig passe paa at dra stolen godt ind til bordet, saa det ikke saa ut som om jeg var ræd for at gaa tilbords.

Til at begynde med fik jeg plass som gaardsdreng paa en farm med 15 dollars maa-neden i 6 maaneder. Maten er bra i Amerika, og jeg hadde det i det store og hele godt. Arbeidet paa landet er morsomt og trivelig, undt gen det at plante tobak; det er et fælt slit. I det hele finder man i Amerika det rens-ligste og bedste bondeliv som eksisterer i ver-den. Arbeidet gaar der med liv og lyst, og med hensyn til maskiner og kjøretøier paa bonde-landet staar Amerika langt over alle andre land i verden.

Første gang jeg efter skik og bruk var i byen om lørdagen, kom jeg ind paa en »sa-loon». En mand spurte, om jeg vilde bytte klokke, men skulde bytte uset og bare vise hverandre litt av kanten paa urene vore. All right, tenkte jeg; mit ur gik ikke derborte, og jeg hadde endda ikke tjent saa meget at jeg kunde kjøpe mig et amerikansk ur. Jeg var jo

ikke synderlig beslaat med penger, da jeg kom til Amerika; alt jeg hadde var 8 dollars som jeg maatte kjøpe undertøi for. — Saa byttet vi — men da jeg skulde se hvad jeg hadde faat, var det bare en tom urkasse uten verk. Det var første gang jeg blev snydt, men det blev ikke den sidste.

Forretninger har jeg altid hat lyst til, og om høsten begyndte jeg billardhall sammen med en mand som het Niels Borgen. Vi leiet et fint lokale, og de penger jeg hadde tjent om sommeren satte jeg i forreiningen. Men manden snøt mig; efter to maaneders forløp maatte jeg sælge det hele. Saa var jeg like blank, og saa maatte jeg begynde paa nyt igjen.

Jeg reiste da til hovedstaden, Madison. Det er verdens fineste by. Den ligger paa en høide mellem tre store vand, og med Kapitolium paa toppen. Først jeg kom dit, fik jeg værelse hos en yankee. Jeg gik tidlig tilsengs om aftenen, men var vist ikke videre blid, da jeg vaaknet om morgenen og opdaget at der laa en svart neger med mig i sengen. Jeg blev saa ræd at jeg hoppet ut av sengen i en fart og forlangte negeren fjernet straks. — I Madison fik jeg post paa Floms hotel. Eierens mor var fra Sogn. Hun syntes synd paa mig, og sa jeg skulde faa plassen som »hostler« og

»clerc«, hvis jeg kunde greie sproget. Jeg maatte tidlig op om morgenen og vække pikkerne, og siden passe kontoret til om middagen. Desuten hadde jeg en kuat melke og en hest at passe, og var i det hele altnuligmand. Da en maaned var gaat, kom verten og sa, at de syntes godt om mig, men jeg var ikke saa flink i sproget at jeg kunde være lenger i stillingen, og saa hadde de tat en anden, en ir-lænder. Jeg skulde dog allikevel faa lov til at bli der og faa min løn mot at gjøre andet arbeide. Jeg mistet ikke motet for det. Nu begyndte jeg at bruke al den tid jeg hadde til overs til at spille kort og snakke med gjæsterne, og da nok en maaned var gaat, kunde jeg saa meget engelsk at jeg fik min gamle stilling igjen.

Overfaldt og røvet.

En søndag aften ved 9-tiden da jeg gik fra Floms hotel, blev jeg pludselig overfaldt og svimeslaaet med en saakaldt »slangshot«. Siden husket jeg ikke mere, før jeg næste morgen vaaknet i en seng med en doktor over mig. Jeg fik siden vite, at to mand hadde fundet mig kl. 12 om natten liggende i gaten uten

jakke og uten vest og hat. Min lommebok med ca. 9—10 dollars var borte, likesaa mit guldur. De hadde saa bragt mig til huset hvor jeg næste morgen vaaknet. Men her maatte jeg holde sengen i 3 uker. Paa en uke forefaldt der 5 mord i Madison i forbindelse med røveri, og 2 andre overfald foruten det jeg selv hadde været gjenstand for. I Madison var jeg i to aar og reiste derfra til Iowa, hvor jeg begyndte med billardhall i Altevesta. Der var det syv engelske mil til nærmeste skandinav. Jeg var der en tid, men likte mig ikke større og reiste snart derfra.

I 1896 kom jeg til Shetla ved Stillehavskysten; det var netop da guldfeberen raste paa det værste. Sammen med 12 andre kraftige arbeidere skulde jeg til Klondyke, Alaska, paa guldgravning. Vi var uttatt av lederen. Peet Wettrum for et bankfirma Christophersen i Dawson, Minnesota. Bankfirmaet skulde betale reisen men ha halvparten av fortjenesten. Den første dag da jeg gik en tur i gaterne for at se mig om, kom jeg forbi en restaurant og kastet tilfældigvis et blik ind av vinduet. Da saa jeg en mand inde paa restauranten fyre et skud mot »bartenderen«, derpaa for han ut gjennom vinduet og forsvandt. Jeg fik en ordentlig skræk i livet og var forfærdet over hvor mange far-

lige mennesker der var. Det var ogsaa en meget broget blanding mennesker som reiste til og fra Alaska. Det kunde kanskje være like ilde, enten man var heldig paa guldgravningen eller ei. Fandt man ikke guld, saa var det jo bare fattigdommen og elendigheten, og de som var saa heldige at finde noget, blev ofte plyndret og røvet, og satte de sig til motverge, hændte det ikke sjelden at de blev dræbt eller ødelagt. Da jeg paa min tur i byen kom til parken, traf jeg en elskværdig og pen mand som spurte mig hvor jeg hadde tænkt mig hen, og jeg svarte, at jeg skulde bort og se paa et travløp. Det var ikke noget at gaa efter, sa han, og spurte igjen, hvor jeg skulde. Til Alaska, svarte jeg, men vi er begyndt at bli ængstelige nogen av os og tænker paa at reise tilbake. Ja hvis vi hadde tænkt at reise straks, hadde han en billet jeg kunde faa kjøpe. Han hadde kjøpt tur og retur, men han kunde ikke faa brukt den før den løp ut; hvis jeg vilde bli med ham hjem, skulde jeg faa kjøpt den billig. Ja tak. Jeg blev med ham ind paa en saloon og vi drak et glas øl. Det begyndte at bli mørkt, og jeg ymtet om, at jeg vilde gaa. Vel, vi gik ut, og jeg fulgte ham vel og længe, men saa blev jeg tilslut lei av det hele og sa jeg vilde gaa uten billet. Nei, nu er vi der

straks, svarte manden. Vi var da i utkanten av byen. Idet vi svinger om et hjørne, kommer en forfærdelig stor og styg fyr imot os, og min ledsager springer straks bort til ham og snakker med ham. Jeg lurte litt paa dette, — min mand saa saa pen og pyntelig ut. Jeg begyndte at forstaa, at de trodde jeg hadde penger, siden jeg skulde reise saa langt, og saa hadde de planlagt at dræpe mig og røve mig. Da grep jeg med engang revolveren og ropte, at nu fik de staa stille, ellers skjøt jeg. Saa trak jeg mig baklængs fra dem med revolveren i haanden. Derpaa gik jeg til politiet og fortalte det hele, og de mente jeg ganske sikkert hadde været ute for banditter som vilde myrde og røve mig.

I den spansk-amerikanske krig.

Nogen tid efter var jeg atter i Madison. Da var den spansk-amerikanske krig brutt ut, og man søkte paa alle maater at paavirke folk til at la sig hverve. Stadig fik man høre, at det var ens pligt at være med og kjæmpe for sit folk og sit land, og det blev anset for en skam at undslaa sig, hvis man ellers opfylgte de fordringer som blev stillet til en soldat. Til-

slut lot jeg mig ogsaa hverve sammen med to kjække karer som het Monsen, og som var fødd i Amerika. Det kunde være interessant at være med, og skulde jeg falde, saa døde jeg for en god sak. Soldaterne fik først en utdannelse paa forskjellige eksererplasser hjemme i 4—6 maaneder. Da fire maaneder var gaat, trodde vi krigen skulde være slut, men det var nok desværre ikke tilfælde, og vi blev sendt til Cuba. Det var just ikke med saa behagelige følelser vi steg iland paa Cuba. Hvert øieblik ventet vi at støte paa fienden og komme i kamp, og saa var kanskje det hele slut. Jeg var fløimand med nr. 174 og tilhørte brigade 18 og 17, Nord- og Syd-Dacota. Min avdeling deltok i tre smaa træfninger. Før kampen blev der altid sørget for os med alt mulig som kunde styrke og stimulere kræfter og mot, baade med mat og særlig drikke. I de to første træfninger hadde vi fienden paa lang avstand, og vi led bare smaa tap; men den tredje var mere alvorlig. Det var en aften vi skulde opover nogen smaa høidedrag med litt smaaskog og med ujevnt terræng, saa vi kom ikke saa hurtig frem. Vi traf paa flere pigtraadgjærder som vi fik ordre til at bryte gjennom saa hurtig som mulig. Men vi blev opholdt litt for længe der, saa fienden fik overtaket paa os under arbeidet

med at bryte igjennem forhindringerne. Vi maatte trække os tilbake i en fart og slaa leir. To tredjedeler av kompaniet blev stillet ut paa vakt, slik som man pleiet naar man ventet angrep eller forberedte sig til kamp. Da solen brøt frem om morgenen, visste vi, at nu skulde vi slaass, og vi opmuntret hverandre saa godt vi kunde. Vi mistet en hel del folk i den træfning; tredje og niende mand i min linje faldt. Det er forfærdelig at se og ogsaa at tænke paa efterpaa. Spanierne var dyriske. Det var sjelden de tok mange fanger i krigen paa land, men naar det hændte pisket de dem tildøde med tornekvister. Da vi denne aften trak os tilbake efter kampen, prøvet vi at faa med saamange som mulig av vore saarede kamerater. Det var værst for dem som var truffet i maven eller i benene; de kunde jo ikke gaa, men levet allikevel og kunde vente en saadan frygtelig død, hvis de faldt i fiendens haand. Det var trist at komme tilbake til teltene og se, at den ene og den anden var borte av dem som man hadde været sammen med gjennom maaneder og hadde faat kjær. — Men om der er mange saare og triste oplevelser, saa er der for dem, som slipper vel fra det, ogsaa høitidelige stunder efterpaa. Da krigen var slut i 1898, og vi kom tilbake til Amerika, fik vi den store ære at haandhils

paa vor kjære præsident Mc. Kinley. Det blev bekjendtgjort i aviserne, naar vi skulde marsjere gjennom de forskjellige byer paa tilbakeveien. Vi passerte gjennom ca. 20 byer saalænge jeg fulgte med avdelingen, de sidste var St. Paul og Minneapolis. Alle gamle veteraner i byen fra den forrige krig, som var istand til at bære gevær, marsjerte først, saa kom præsident Mc. Kinley i sin vogn omgitt av sin vagt og saa de hjemvendende soldater med sine officerer. Vi førte med os tre fangne spaniere, en spansk soldat og to andre, en mand og en kvinde i spansk nationaldragt for at vise hvordan disse menne-sker saa ut. — Det var ikke stor løn soldaterne dengang fik, 12 $\frac{1}{2}$ dollars maaneden og alt fritt. Det visste man, og befolkningen i de byer vi passerte gjennom arrangerte derfor gjerne indsamlinger til fordel for soldaterne. Det største beløp vi fik i nogen by var St. Paul og Minneapolis, hvor jeg for mit vedkommende fik 20 dollars. Men da var det jo blit færre at dele paa, for soldaterne traadte ut, efterhvert som vi passerte de steder hvor de hørte hjemme.

I røverens sold.

Da jeg var dimittert, reiste jeg til Minnesota til en by Dawson, 200 engelske mil vest

for St. Paul og Minneapolis, for at besøke nogen kjendte og søke arbeide. Paa veien var jeg indom en nordmand som jeg kjendte, Clauson, og i hans hjem traf jeg en irlænder som het Charles Tam Kjørriis. Jeg hadde set ham før og kjendte ham av utseende. Da jeg var gaardsdreng i Rotland, en halv mil fra Stoghton i Wisconsin, saa jeg ham næsten daglig kjøre forbi med cart og bogie. Han var da ansat paa en farm hos en enkefru Nielson. Noget nærmere kjendskap hadde jeg ikke til ham, hadde hverken hørt godt eller ondt om ham. Nu var han politimand, fortalte han, og viste mig sine papirer; han reiste rundt for at opspore forbrydere, hadde fast gage og reisepenger og desuten en viss sum ekstra for hver forbryder han fakket. Jeg trodde paa manden, og det gjorde ogsaa alle andre. Jeg visste ikke dengang, hvad jeg vet nu, at de fleste irlændere er kjæltringer og arbeidssky folk, et indtryk som jeg altid siden har faat bekræftet av andre. Jeg fortalte ham om den forretning jeg hadde drevet i Altevesta, viste ham de to fine hester jeg hadde kjøpt og sa, at jeg nu agtet mig vestover til Minnesota, hvor jeg tænkte at tjene gode penger ved at kjøre vand til træskningen. Naa, han skulde ogsaa vestover, sa han, kanske han kunde faa kjøre med. Vel,

jeg hadde ikke noget imot det, det kunde være hyggeligere at være to paa en slik reise, og vi gjorde os istand og drog avsted. Det gik godt og vel i flere dager og hestene travet pent hele dagen. Den 9de dag kom vi til en slegtning av mig, John Haugen, som var gift med en kusine i Freeland, hvor vi blev i to dager og saa drog vi videre vestover. Dagen efter kom vi til Montebello og Bloomon, to byer som ligger paa hver sin side av Mississippi, den ene er en forbudsby, den anden er »vaat». Her foreslog irlænderen, at vi skulde gaa ind paa en saloon og drikke. Han hadde hele tiden fortalt, at han ingen penger hadde paa sig, men han ventet penger og hadde stadig laant av mig. Nu hadde jeg ikke lyst til at gi ham mere, og jeg svarte derfor: Nei, nu faar du ikke mere penger av mig; dram behøver du ikke, men er du tørst kan vi gjerne ta et glas øl. — Han gik da ut et øieblik, men kom snart efter ind igjen. Saa sa han: Laan mig revolveren din. — Nei, den kan du ikke faa laane, den skal jeg selv greie. — Ja, du vet jeg har ingen revolver, sa han, og nu har jeg opdaget noget jeg kan tjene penger paa; du faar laane mig revolveren, naar du ikke vil laane mig flere penger. — Ja, saa fik han den og gik ut. Det var mørkt om aftenen, og jeg sat netop og

spiste smørrebrød, da han kom tilbake. Nu maa jeg faa revolveren min igjen, sa jeg. — Nei, svarte han, det er mere om at gjøre for mig at ha den, som er politimand, end for dig. Jeg holdt paa mit, men han vægret sig fremdeles, og først efter gjentagne krav fik jeg den. — Ellers merket jeg ikke noget paafaldende ved ham, og jeg trodde fremdeles han var en bra mand som han gav sig ut for. Jeg lot ham fremdeles faa penger til mat og drikke, saa han tilslut skyldte mig 75 dollars.

Næste morgen kjørte vi videre, og i to tre dager fortsatte vi vestover prærierne i Syd-Dacota. Disse trakter er mere utpræget prærieland end noget andet sted, og de ligger desuten saa høit, at de er mere utsat for haglstormer end noget andet distrikt i nærheten. Græsset er her saa fett, at hestene ikke behøver havre, hvad de ellers maa ha ved siden av høiet naar de arbeider i Amerika, fordi høiet der i almindelighet er saa magert. Sommeren er i disse trakter kort og varm, men vinteren meget streng, og kulden er saa sterk at man maa tildække baade ansikt og hænder; er der den mindste aapning, risikerer man at fryse sig fordærvet.

Vi var nu kommet i nærheten av Ciccyton i Brandsville, det sted hvor indianerne efter den forrige krig fik land av regjeringen. Hver india-

ner fik et visst stykke land og saa og saa meget smør og kjøtt o. s. v. for at holde sig i ro og holde fred med de hvite. Allikevel skedde der av og til overfald og sammenstøt. Faar indianeren smake spirituosa, blir han brutal og farlig, og da er han ikke saa nøie med at ta et liv eller to. Derfor er der streng straf for at gi en indianer spirituosa.

Ut paa natten gjorde vi holdt, slap hestene fri, saa de kunde græsse paa prærien, og la os til at sove ved siden av bogien. Jeg hadde mine gamle klær paa, fordi vi laa ute om natten; mine nye klær og forskjellige andre ting hadde jeg i mine to haandkufferter. Irlænderen la sig ved siden av mig, og saa sovnet jeg ved 1-tiden om natten. Jeg vaaknet igjen kl. 3, — da var baade manden og hestene forsvundet. Mine nye klær og kuffertene var borte, likesaa lommeboken min med penger. Det var en frygtelig opdagelse. Jeg var uten mat, langt fra jernbane og al civilisation. Bare indianere i torvhytter her og der bortover prærien, men de forstod ikke engelsk. Det var ingen anden raad end at begi sig tilfots de 90 engelske mil til nærmeste jernbane i Montebello. Vildhavreen hegtet sig fast paa læggene og overalt paa klærne, og det var ikke mange skridt jeg kunde gaa mellem hver gang jeg maatte sætte mig ned

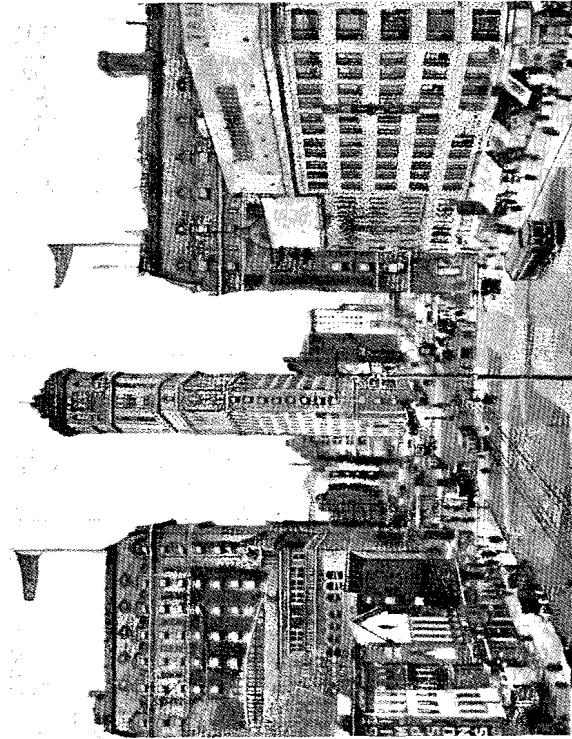
og plukke vildhavren av mig. Jeg led forfærdelig av sult, og jeg graat av forbitrelse, sult og træthet. Jeg var ribbet for alt, hestene, bogien, mit nye sæletøi, lommeboken med 200 dollars, mine klær og alt jeg ellers hadde undtagen de gamle klær som jeg gik og stod i. Dertil hadde jeg mistet alt hvad jeg hadde av erindringer fra krigen. Hvad jeg hadde igjen i lommerne var 10 dollars og 10 cents. Det var ikke særlig venlige ønsker jeg sendte irlænderen, mens jeg strævet mig frem. Nu skjønte jeg hele mandens adfærd og fandt en forklaring paa forskjellige træk som jeg i øieblikket ikke hadde fæstet mig større ved. Nu forstod jeg, hvorfor han vilde beholde revolveren min. Han kunde ikke greie mig i en nævekamp, men han tænkte naturligvis at skyte mig ned paa prærien, hvor der ikke fandtes mennesker, saa hadde han ikke mere at frygte. Men heldigvis hadde jeg hele tiden revolveren min i baklommen i buksen, og den natten han forsvandt, laa jeg paa revolveren, saa han kunde ikke nappe den fra mig uten at jeg vaaknet.

Da jeg endelig naadd frem til Montebello, tok jeg med toget et litet stykke til Fargo og Morehead, som ligger paa hver sin side av Mississippi i Minnesota og Nord-Dakota. Der henvendte jeg mig til sheriffen, som var gift

med en norsk dame. De syntes synd paa mig, var meget eskværdige og tilbød mig straks at bli hos dem foreløbig. Jeg fik et værelse ved siden av vagtmesteren i fængslet, og saa kunde jeg hjelpe ham med at melke de to kuer og ellers gjøre litt av hvert. Sheriffen lovet at gjøre hvad han kunde for at faa fat paa røveren, og der blev sendt ut 300 stikbrever til alle postaapnerier i de nærmeste distrikter med signalement baade av røveren, hestene og bogien. Desuten sendte han meddelelse til de nærmeste distrikter om, at eieren av hestene vilde betale 25 dollars ekstra til de 75 dollars som var den offentlige paaskjønnelse for den som grep en hestetyv. Nogen dager senere kom der melding om, at manden var tat i Winnipeg i Manitoba i Kanada. Jeg laante penger og reiste dithen, men da jeg kom frem kjendte jeg hverken manden eller hestene, og jeg kunde jo ikke som det krævdes avlægge ed paa at det var mit naar det ikke var mit. Saa stod jeg like nær, og hadde dertil brukt op de reisepenger jeg hadde laant. Alt var tapt.

Jeg bestemte mig da for at søke tilbake til Minnesota, hvor jeg var blit lovet at jeg skulde faa overta et landhandleri og bli postaapner. I Madison hadde jeg lært at kjende »Register of deeds« (sorenskriveren), som sa han visste et

sted hvor han vilde anbefale mig valgt til »post-master«, og hjelpe mig til at faa overta et landhandleri. Men hvordan skulde jeg komme dit; jeg hadde ingen penger. Jeg hadde ikke andet at gjøre end at bomme veien tilbake, det vil si reise som blindpassager ved at hoppe paa toget efterat det var kommet igang og hoppe av igjen før det stanset. Det var jo den rene livsfare. Men jeg hadde ikke noget valg. Med et kart i lommen gik jeg da og drev nede paa stations-tomten mellem alslågs ramp og tater, søkte mest mulig at ligne dem, saa de ikke skulde falde paa at tro at jeg hadde penger og prøve at plyndre mig. Det var ikke saa like til at finde ut hvilket tog jeg skulde vælge. Jeg gik og studerte og regnet: det tog skal i den retning, dette tog i den, og naar jeg saa hadde fundet det rette tog, gjaldt det at finde en plass; det bedste var jo at faa sneket sig ind paa forhaand og slippe at risikere livet ved at hoppe paa i fart. Engang hadde jeg faat lurt mig ind i en vogn, hvor der var 4—5 slusker før. Jeg satte mig paa gulvet uten at snakke til dem, og svarte saa kort som mulig, da de spurte hvor jeg skulde. »De har penger De«, sa den ene, »men vi har ingen; og De har guldur ogsaa«. Jeg likte mig ikke i selskapet, men heldigvis blev vi snart hivd ut paa

Times Square, New York.

en station, og saa blev jeg kvit dem. Paa denne maate drev jeg i otte dager. Et sted traf jeg en lidelsesfælle, en kjæk pen mand, stor og kraftig; han var ikke skandinav. Vi blev enig om at reise sammen, det var altid greiere at være to, naar man reiste paa denne maate. Begge hadde vi litt penger, men ingen overflod, saa vi hadde ikke raad til at kaste noget bort paa billetter. — En aften kom vi til en by, hvor vi ikke fik lov til at stanse, politiet jaget os. Vi gik tilbake, sa vi var ulykkelige mennesker og fortalte hvad der var hendt os. Da blev politimanden bløtgjort og lovet at hjelpe os, for han hadde selv været i samme stilling engang, og han skulde sørge for at vi kom med toget begge to. »Dere kan kjøre 6 timer med hurtigtoget inat«, sa han; »den første by Dere kommer til er ikke farlig, jeg har bommet der selv; men i den næste Dere kommer til maa Dere være forfærdelig forsigtige; blir Dere tat der, faar Dere sitte inde aldrig saa længe. Dere maa hoppe av, før dere naar byen, gaa forbi stationen og saa hoppe paa igjen«. Ja vi takket for raad og hjelp, og tok til gjengjæld manden med paa en restaurant. — Det gik godt, vi kom paa toget og kjørte en to tre timer. Vi hadde været av toget første gang og snek os frem langs linjen en paa hver side

for at finde os et beleilig sted at hoppe paa igjen. Da ligger der allerede en fyr paa hver side og venter. Hvad skulde vi gjøre. Jeg kunde ikke faa samraade mig med min kamerat, for vi maatte ikke bli set; og der var nok plass til to paa vognen, men ikke til fire. Skulde jeg lægge mig bak manden og hoppe paa først? Jeg betraktet manden og takserte ham: jeg kunde let ta ham paa landjorden, men paa toget vilde jeg ikke være saa sikker. Hoppet jeg paa først, kunde han ta mig i baken, selv om han ikke var saa sterk, og jeg vilde bli liggende igjen. Jeg tok min bestemmelse. Toget kom susende, og jeg lot manden hoppe paa; men lynsnart grep jeg ham i ryggen med et ordentlig nap, hivde ham bak mig og hoppet paa selv. I det samme sprang min kamerat op paa den anden side. Han hadde ræsonnert akkurat som jeg, og vi lo og moret os hele tiden over, hvor heldige vi hadde været. Saa kjørte vi uforstyrret to tre timer igjen; da kom vi til det farlige punkt. Det var en stor by, jeg husker ikke nu navnet. Vi hoppet av saa tidlig vi kunde uten at risikere at bli dræpt. I det samme dukket en mand op: »Stans, eller skyter jeg«. Jeg stanset. »Vent litt,« sa jeg, »jeg har en kamerat«. »Han der?« sa manden. Jeg skyndte mig bortover mot min kamerat og manden

fulgte efter. Da løp jeg om et hjørne og kom undav; jeg saa ikke manden mere. Men min reisefælle kunde jeg heller ikke finde igjen, og jeg har ikke truffet ham siden. —

Blev landhandler og postmester.

Omsider kom jeg mig tilbake til Freeland. Der fik jeg den stilling jeg var lovet som post-aapner, og gjennom Register of deeds kjøpte jeg det landhandleri jeg tidligere har nævnt. Bønderne der fik tillid til mig. De kjørte gratis tømmer for mig og bygget gratis hus for postaapneriet. Jeg stod paa en god fot med alle og var godt likt. Men jeg gjorde ogsaa hvad jeg kunde for at tilfredsstille dem og holdt billige varer. Jeg var imidlertid for ung og godtroende, gav for stor kredit og tapte mange penger, saa fortjenesten ikke blev saa stor som den kunde ha været. Det var det eneste sted i Amerika, hvor jeg virkelig har likt mig og hat det godt.

Mens jeg var landhandler i Freeland, hadde jeg engang været paa besøk i Dawson og skulde kjøre hjem; det var en vei paa ca. 18 engelske mil. Underveis blev jeg overrasket av et skrækkelig uveir med lyn, torden og

I. O. Eskildsen

Lawler Ja., Amerika.

Lars Kronen
26 aar gammel.

haglstorm. Hestene travet som de var pisket. Jeg tænkte jeg skulde naa frem til en farmer paa veien for at komme i ly. Men før jeg visste ordet av det gik taket av bogien. Jeg maatte snu mig til siden for uveiret og kunde ikke se hvor hestene gik. Tilsidst blev jeg kastet ut av bogien, hestene løp videre og jeg blev liggende igjen paa marken. Der laa jeg to tre timer, til uveiret var over. Men da var hestene og altsammen borte. Under denne orkanagtige storm blev butikken min løftet op av stormen og flyttet 8 meter; 4 mand og to kvinder befandt sig i kjælderen, mens huset reiste avgaarde. Heldigvis var det ikke helt ødelagt, saa det blev flyttet tilbake igjen senere og reparert. — Herute paa prærien maa man regne med disse orkaner som man vet kommer engang imellem. Derfor bygger man husene slik, at folk kan komme i sikkerhet i kjælderen, om stormen skulde ta huset med sig. Under dette uveir blev en strækning paa omtrent 4 engelske mil bred og 25 mil lang fuldstændig ryddet av cyklonen. Høi- og halmstakker føk avsted og huser som ikke var bygget sterkt nok blev revet væk. Har ikke husene jernankrer i hjørnene, holder de ikke. En av mine bedste venner paa stedet, en farmer som jeg kjendte hjemmefra, en rik mand med en stor farm, blev

fuldstændig ruinert under denne orkan. Laavebygningen hans var ikke tilstrækkelig sikkert bygget. Det var om høsten, og bygningen var fuld av korn og høi, kuer og hester. Alt sammen gik med i orkanen og blev ødelagt; han saa ikke en pinde igjen. Slike stormer herjer værre end ildebrand, og efter noget saadant begynder man altid at tænke sterkere paa sit fædreland end ellers og moderslandet glemmer man aldrig.

Mens jeg opholdt mig i Freeland, blev min mor stadig mer syk, og jeg fik stadig brev om, at man ventet hun skulde dø. Da tok hjemlængslen mig, og jeg tænkte ikke paa andet end at kunne komme hjem. Jeg leiet bort butikken og reiste til Norge. Jeg kom hjem juleaften 1899. Jeg fandt mor ilive og maatte love hende ikke at reise tilbake saalænge hun levte.

Tilbake til Norge.

Der var ikke noget videre godt forhold mellem far og mine søskende. Far var strid og egenmægtig, og hadde han engang sat sig noget i hodet, skulde det være saa. Mine to ældste søstre hadde forlovet sig; men far satte

sig bestemt imot giftermaalet. Formentlig hadde kavallererne ikke bukket og skrapet nok for ham, da de kom og bad om hans tilladelse til forbindelsen, og saa hadde han sagt bestemt nei, og dermed skulde det være. Tilsidst maatte mine søstre forlate hjemmet og gifte sig uten fars tilladelse. Det er forresten en historie som ikke er saa ukjendt rundt om i bygderne; derfor gaar der ogsaa saa mange ugifte gaardmandsdøtre bortover paa landsbygden.

Ogsaa min bror, Laurits, var reist hjemmefra straks før jeg kom hjem fra Amerika. Jeg søkte at mægle mellem far og ham, men det gikk ikke. Han sa bestemt nei, da jeg bad ham hjelpe min bror til at kunne gaa seminariet. Jeg hjalp ham da ivei, og nu er han lærer og kirkesanger paa Modum. For 5 aar siden kjøpte han den sidste eiendom av mig hjemme i Jostedalen.

Foreløbig slog jeg mig da tilro i Norge. Men jeg maatte ha noget at gjøre, og saa reiste jeg ind til Kristiania. —

Overfaldt og kom i slagsmaal.

Mens jeg var der og bodde hos min søster, gikk jeg en dag indom et danselokale for

at se paa livet og dansen. Der kom jeg i samtale med en pen kjæk og grei dame, som var saa ulykkelig, fordi hun var kommet i daarlig selskap og ikke hadde nogen til at følge sig hjem. Hendes kavallerer var beruset, de hadde slaass om aftenen og vilde gjerne yppe kivi igjen. Hun spurte da mig om jeg vilde være saa elskværdig at følge hende hjem. Det skulde jeg gjerne, svarte jeg, men jeg vilde nødigg bli overfaldt av disse brutale fyrene som jeg ikke brød mig om at stifte noget bekjendtskap med, og jeg foreslog hun skulde gaa ned i forveien saa de ikke fattet mistanke, saa skulde jeg komme 5 minutter efter. Klokken var da omtrent 2 om natten. I det samme jeg skulde gaa ned trappen, kom to stykker og begyndte at spænde. Jeg sprang ned saa fort jeg kunde; dernede stod damen og ventet. Jeg skjøv hende tilside, saa jeg fikk plass, og gav saa først den ene saa den anden av fyrene, saa de blev liggende paa gaardsplassen. I det samme kom en konstabel med rødt skjæg, som jeg hadde truffet engang før og spurt om en gate og talt engelsk med. Ham forklarte jeg hele situasjonen og bad ham hjelpe mig at holde mændene undav, saa jeg kunde faa fulgt damen hjem i fred, uten at risikere at bli overfaldt; hun var ræd og var begyndt at graate. Det lovet kon-

stabelen og saa fulgte jeg damen til hendes hjem i Pilestrædet eller Lille Grænsen, — jeg var ikke saa godt kjendt i Kristiania dengang. Derpaa gik jeg hjem til mig selv. Kommet ned i Grænsen ser jeg tre mand staa i gaten og snakke sammen. Jeg trodde det var politikonstabler og saa ikke nøiere paa dem, men da jeg kommer nærmere faar jeg se det er de to fyrene fra danselokalet og en tredje lang fyr som de hadde faat med sig, og som det nok var meningen skulde ekspedere mig i en fart. Straks skraadde jeg over gaten og gik rolig med hænderne i lommen. Jeg skjønte det ikke nyttet at løpe; da vilde de straks sætte efter mig; jeg tok heller støtet med det samme. Hvis de ikke kom alle sammen paa engang, skulde jeg nok greie mig forutsat at de ikke brukte kniv eller revolver. Da jeg var kommet vis á vis Beckers vinhandel, kom den lange ukjendte fyren imot mig i fuld fart. Jeg hadde hørt at folk i Kristiania brukte at skalle og spænde og visste at det maatte jeg gardere mig imot, men jeg hadde lært litt boksing i krigen, jeg tok stilling, og da manden kom løpende, gav jeg ham et støt med venstre haand under bringesporen, saa han mistet pusten, og med høire haand et under kjæven, saa han gik pent i luften og blev liggende flat paa gaten. Da

kom begge de andre den ene foran den anden. Det første fik samme traktement saa han ogsaa blev liggende, men den anden fik jeg ikke riktig tak paa. Jeg fik spændt ham et eller andet sted i maven eller hvor det var, saa han holdt paa at gaa overende, men han kom sig op igjen. Imidlertid kom der to politimænd tilstede, og da satte manden paa sprang. Den ene av konstablene for efter, mens jeg hjalp den anden politimand med at bringe de to andre fyrene til Møllergaten 19, og der maatte jeg saa møte næste morgen kl. 9 til nærmere forklaring. Men de to overfaldsmænd fik hver sine 20 eller 30 dages fængsel.

Politi.

En dag i 1902 jeg gik ind over Strandgt. i Bergen fik jeg se et slagsmaal mellem 2 store Gravhalsarbeidere og med det samme kom der en overkonstabel Faaberg og grep fat i disse, men arbeiderne gik løs paa konstabelen med vaaben, og de kom længer og længer ned over Sukkerhussmuget og en hel masse folk samlet sig og disse skrek at nu dræpte de to konstabelen, trods han benyttet sin kølle. Jeg karret mig frem saa fort som mulig gjennom folke-

massen og tok den største, i det samme han skulde til at slaa konstabelen i hode med en staaalhanske og da var hele uniformen avrevet konstabelen, og alle tre blødde svært, og hadde ikke jeg tat ham i det øieblik saa vilde han gjerne ha slaatt ham ihjel, blev skreket ut av folkemassen. Jeg la ham i gaten og holdt ham fast, endda hans kamerater tok min stok og gik løs paa mig og sparket og slog saa godt de kunde. Tilslut kom der politi som skulde sette haandjern paa ham; men disse var altfor smaa, manden var en svær kjæmpe, endelig fik man fat i et svært taug og surret ham tilstrækkelig, og bort bar det med ham til politistationen. Jeg fikk heldigvis ikke no varig mén av det; men et blaatt øie, og alle mine klær ødelagt. Jeg fikk en særskilt tak av politiinspektøren, for det var no av det bedste arbeide en civil mand hadde gjort i de sidste 25 aar i Bergen, sa han, der turde nemlig ingen hjelpe politiet, da kom nok rampen med engang og gav dem juling. Fik kr. 25 betalt for min hat og stok, som var slaat av 2 ganger. 2 aar senere i Kristiania kom jeg henover Nytorvet og da kom der en konstabel med navn Eggum trækkende med en stor svær slusk som skulde arresteres, men han gjorde voldsom motstand og en hel masse pøbel fulgte efter. Politiet bad om hjelp og fikk ikke.

Jeg banet mig vei frem, men det var i sidste øieblik, for slusken hadde da kniv oppe og skulde til at bruke den. Jeg hjalp med at faa ham op til Møllergaten 19. Flere av rampen sparket efter mig.

Bokhandler.

Jeg var reist til Kristiania for at faa noget at gjøre, og jeg fikk ogsaa post ved J. M. Stenersens forlag; jeg skulde reise omkring i Nord-Norge og sælge Snorres kongesagaer. Sammen med kontorchefen drog jeg opover med en svær ladning bøker, som vi solgte i kassevis. Imidlertid syntes jeg det var for litet at fare med og søkte og fikk samtidig stilling i et utenlandsk forsikringsselskap. Paa den maaten tjente jeg ganske godt, hadde fri reise og fast gage av begge selskaper og desuten procenter paa begge steder. Jeg hørte heller ikke andet end at jeg utførte arbeidet tilfredsstillende for dem begge; men efter en tids forløp turde jeg allikevel ikke andet end si op posten hos Stenersen.

Assurance.

Da to maaneder var gaat, fik jeg ansættelse som inspektør i forsikringsselskaperne Vestta og Hygea. Den hadde jeg i 9 aar, hvor jeg stadig var paa farten. Jeg reiste hele landet rundt, ansatte og avskediget agenter, reviderede regnskaperne og regnet paa bonus.

Under mine reiser som forsikringsinspektør skulde jeg engang i 1906 ut til Utsire og fik tilladelse til at reise med det fartøi som fiskeopsynschefen disponerte. Jeg reiste sammen med opsynschef Buvik, fiskedommer Gjersøe og fiskerlæge Lyngholm, Haugesund. Efterat ha ligget to dager veirfast i Utsire paa grund av en orkanagtig storm drog vi ut den tredje dag, men blev overrasket av en forfærdelig orkan, saa sjøen gik over dampskibet og vi var alle overbevist om, at vor sidste time var kommet. Fiskeropsynschefen stod ved roret selv hele tiden. Dette overhændige veir varte i over to timer, til vi kom til Fæøen, en av de vestligste øer i Norge, like ut i havet. Da fandtes der ikke en tør traad paa nogen av os, vi var vaate som filler. Jeg har reist over alle mulige farvand, men denne lille korte tur glemmer jeg

aldrig; det er noget av det værste jeg har været ute for.

Da jeg hadde reist for selskaperne i 9 aar, var jeg træt av det og sluttet en av de første dager i januar 1911.

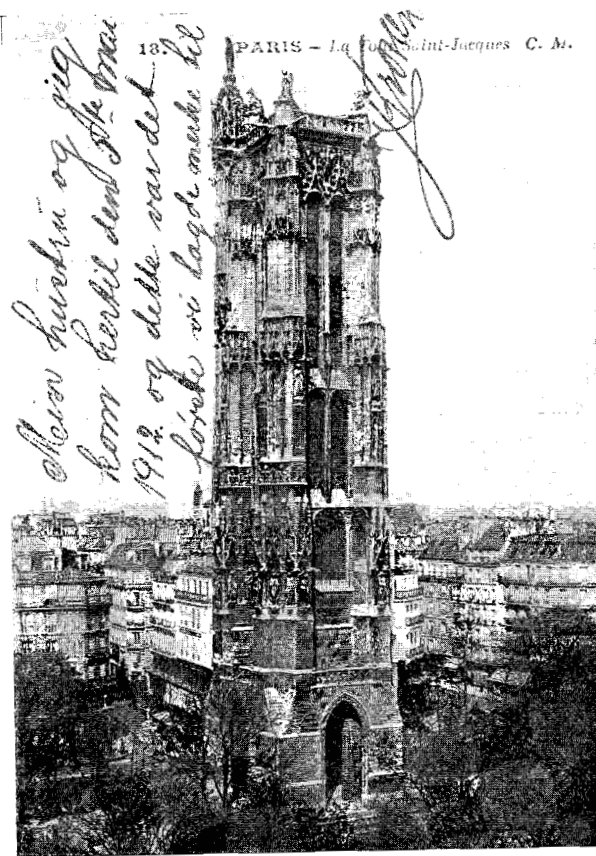
Dødsfald.

Imidlertid var begge mine forældre døde. Mor døde i juni 1908 og far i juli aaret efter. Jeg var paa reise i Telemarken, da jeg fik telegram om fars død. Jeg telegraferede da til min bror som var lærer ved Trondhjem og vi reiste sammen hjem, men kom først frem en time efterat begravelsen hadde fundet sted. I sit testamente hadde far bestemt, at alt han hadde skulde gaa til den yngste søn, Tøger. De andre søskende syntes ikke dette var riktig og engagerte hver sin sakfører for at faa testamentet omstyrtet. Jeg prøvet at faa dem forlikt om en mindelig ordning, saa det ikke skulde gaa med os som med far og hans søskende, som laa og procederte om arven i 8 aar og la ut en masse penger til jurister og dommere. Jeg har fundet, at man altid taper penger ved at procedere, enten man vinder processen eller ei, og selvom man skal lide uret, mener jeg

det er bedre end at gaa rettens vei. Jeg fik ogsaa et forlik istand, til stor bedrøvelse for juristerne som ikke fik komme til og tjene penger. Testamentet blev omstyrtet, og det blev ordnet slik at den yngste fik noget mer end os andre. Som ældste søn overtok jeg gaarden efter aasædetakst, stykket den ut i 5 gaardsbruk og solgte den til nogen av mine søskende og andre i familien, saa det blev nogenlunde likelig fordelt til alle.

Eiendoms- og forretningsdrivende.

Da jeg sluttet min virksomhet som forsikringsinspektør i 1910 sat jeg med 11 eiendommer rundt i landet, og jeg trodde da, at jeg var saa godt økonomisk stillet at jeg skulde slippe at arbeide mere med dette. Jeg hadde 5 gaardsbruk i Sogn efter min far, saa hadde jeg en villa i Fane og en paa Gjøvik, to eiendommer paa Notodden og desuten Havegaten 43 og Frimanns gate 22 i Kristiania. Men jeg syntes dette var for litet. Jeg begyndte med en vin- og cigarforretning i Grændsen 4, men den drev jeg bare i to maaneder; da solgte jeg den uten hverken at tjene eller tape paa salget. I 1911 hadde jeg desuten begyndt med »Kro-

nen«s annonce-, leie- og reisebyraa, som jeg drev i 9 aar, førend jeg solgte.

I 1912 foretok min hustru og jeg en rundreise i utlandet for at oparbeide reisetrafikken paa Norge og derved komme i forbindelse med de utenlandske reisebyraaer. Jeg besøkte en række land og konfererte med utenlandske reisebyraaer i Gøteborg, Helsingfors, Kjøbenhavn, Lübeck, Hamburg, Berlin, Bremen, Hannover, Köln, Holland, Belgien, Paris og Rom.

Aarene utover i 1912—13 og 14 var i grunden min roligste og bedste tid, og de forskjellige eiendommer jeg hadde gav en sikker indtægt. Men saa kom krigen, og jeg som andre blev smittet av spekulationslysten. Nu vilde jeg rigtig tjene penger, og saa begyndte jeg at sælge mine sikre solide eiendommer og kjøpe nyt og usolid.

I Kristiania Handelsstand, hvor jeg hadde været medlem i mange aar, lærte jeg i 1915 en skibsreder at kjende. Han foreslog vi skulde lage et skibsrederi og tjene penger. Jeg hadde ikke mere rede paa skibsrederi end katten paa salt, men han vilde ha mig med. »Sæt ind 75 eller 100,000 kroner«, sa han, »jeg har litet penger, men stor erfaring, saa kan vi bli millionærer om kort tid«. Ja, jeg tænkte, at nu var den gode tid, og krigen blev ikke slut saa fort.

Men skibsrederens navn var ikke kjendt; det gik daarlig med tegningen, der manglet en million omtrent, saa vi maatte gi det op. Men vi hadde naturligvis tapt en masse penger paa affæren.

Jeg hadde dengang min private villa paa Grefsen i Morellbakken. Den syntes jeg nu blev simpel; jeg skulde til Lille Frøen og bygge nyt, der var der et meget flottere og finere publikum. Villaen paa Grefsen hadde jeg bygget for 22,000 kr.; jeg solgte den for 30,000 og syntes det var god fortjeneste. Siden har den været omsat flere ganger og jeg har hørt at den har været oppe i ca. 80,000 kr. Paa den tomt jeg hadde kjøpt paa Lille Frøen begyndte jeg at bygge i 1916. Da huset var færdig i 1917 kostet det mig 130,000 kr.; nu har jeg solgt det for 75,000 kr. og altsaa tapt 55,000 kr. paa det. Ogsaa mine øvrige eiendommer solgte jeg og kjøpte isteden skibsaktier til høie priser; men de er alle efterhvert gaat ut. Nogen faar jeg kanske nogen kroner for, andre ingenting. Det er opspist, borte alt sammen.

Det jeg tapte mest paa i disse aar, var Kronens mægleravdeling. Jeg engagerede mæglere som benyttet mine kontorer og mit navn, og jeg var ansvarlig for det hele. De skulde ha en fjerdepart av overskuddet, og de skulde

betale en fjerdepart av tapet. Det gik naturligvis godt, saalænge der var overskud, og min kasserer utbetalte den bestemte fjerdepart for hver uke; men da vinden snudde sig og der blev tap, var der selvfølgelig ingenting at faa av den fjerdepart de skulde dække, og jeg maatte betale hele fornøielsen alene, og tapte derved flere hundrede tusen kroner, og blev da hængende med en hel del værdiløse aktier.

1. mars 1917 overtok jeg forretningen efter Aug. P. Horn i Carl Johans gate 20, hvor »Kronens Magasin« har været nu i 6 aar. 1. mai 1916 aapnet jeg »Kronens Damekonfektion«. Disse forretninger gik ogsaa godt de første to tre aar, men ogsaa her kom nedgangen med mindre kjøpelyst og mindre kjøpeevne; lagrene var for dyre, og man var glad man fik sælge, om det saa var med 50 pct. tap. Var meget uheldig med disponenterne, særlig den siste.

I min bedste tid var jeg god for ca. 1 million kroner. En revisor som gjennemgik hele min stilling i 1918, mente jeg skulde være god for 1,100,000 kr. dengang. Jeg førte 7 forskjellige bokholderier dengang, og det er desværre litt for meget for en mand paa engang. Jeg skulde ha sluttet, mens leken var god, — men hvem gjorde det i de tider? Siden har jeg ikke gjort andet end bare tape penger i 5 aar.

Har kjøpt og solgt i egen regning følgende eiendomme:

Gitt skjøte for følgende beløp til:

Butikbygningen i Freeland, Min.	10 000	til Severin Rønneberg.
Nyhaugen villa, Minde st., Bergen	12 000	- Kunstnerinde Ambrosia Tønnesen.
Kronen, Jostedal,	20 000	- svoger Peder Grov.
Kronstad »	17 000	- » Tøger Øigaren.
Øigaren »	15 000	- min bror kirkesanger Laurits Kronen.
Kvam »	11 000	- Anders Kveen.
Bakkegt. 7, Gjøvik	15 000	- Urmaker Ingvaldsen.
Odden gaard, Notodden	35 000	- Bygm. Wormsen.
Kronens tomt, Gjeilo	3 000	- Direktør Kleim.
Ustaosets hotel	12 000	- Direktør Stange.
Osestølen Høifjeldshotel	13 000	- Mildred Brekke.
Kastanjeveien 6, Grefsen	35 000	- Mellum, Hitterdal, kjøbm.

Lille Frøensveien 5, V. Aker	80 000	-	Aktuar Hoel.
Havegaten 45, Kr.a	75 000	-	Direktør Hartner.
Frimannsgt. 22, Kr.a	85 000	-	Møbelsn. Bye.
Sofiegt. 70, Kr.a	108 000	-	Johannessen.
Villa Strengen, Tjømo	6 000	-	Ark. Baglo.
Hotel Sellin, Deutschland	18 000	-	

Reiser i utlandet.

Jeg var ofte paa reiser i disse aar, det var jo dengang meget vanskelig at faa varer, og jeg var flere ganger i Tyskland for at gjøre indkjøp til forretningerne. Undertiden opholdt jeg mig der længere tid ad gangen, og jeg var godt inde i forholdene i Tyskland. I 1921 og 1922 var jeg atter 2 gange længere tid dernede. Landet er nu næsten ikke til at kjende igjen fra hvad det var før. Tyskland blir aapenbart fattigere for hver dag. Forholdene dernede er fortvilet. Mange millioner lider endog mere av sult og savn nu end de gjorde under krigen, og man kan vistnok trygt si, at ca. 50 pct. av befolkningen er underernært. Noget av det som gjorde mest indtryk paa mig, var kanske nøden i de tidligere velstaaende hjem, de som bare hadde sin formue at leve av. Formuerne er jo nu faktisk forsvundet ved den voldsomme synkning i markværdien. For at berge livet har de da maattet skille sig av med det ene efter det andet av sine værdigjenstande, gammelt sølv og guld og andre arvestykker. Meget bedre er det vel heller ikke for de mange funktionærer av middelklassen; priserne flyr

saa høit, at det er umulig for lønningerne at følge med.

Der er nu en masse utlændinger i Tyskland, særlig russere og polakker. De sidste synes mig et litet tiltalende folkefærd. Det er sandt som tyskerne siger, at de er snyltedyrr paa landet; særlig er en stor del av de polakker som oversvømmer Tyskland flinke til at stjæle. Myndighetene prøver derfor ogsaa mest mulig at sende polakkerne over grænsen igjen. For tiden er der vel neppe en by i verden, hvor man ser saa mange utlændinger av alle mulige raser som i Berlin. Der ser man daglig foruten folk fra alle europæiske land ogsaa japanere, kinesere, indianere, negrer og arabere. En hel del av dem er unge mennesker som studerer ved Berlins universiteter og høiskoler.

Det er ikke med blide øine tyskerne betragter denne strøm av utlændinger. De misunder utlændingerne, og man hører stadig den paastand, at de er snyltegjæster som bare gjør landet fattigere for hver dag. Det er forstaaelig, men jeg mener det er en feilagtig betragtning. Jeg tror tvertimot at tyskerne tjener godt paa alle disse reisende. Saaledes har Tyskland utvilsomt tjent masser av penger paa markkjøpene i andre land. Folk har jo stadig kjøpt mark, og kursen har synket lavere og lavere; kjøperne har altid tapt.

Nogen vending i denne utvikling, saa marken igjen skulde gaa op, kan man vel næsten ikke vente i nogen overskuelig fremtid. Jeg skulde anta, at bare her i Norge har folk kjøpt for ca. 100 millioner kroner i omtrent værdiløse tyske mark.

Et sterkt indtrykk paa den reisende i Tyskland for tiden gjør de mange krigsinvalider som man møter overalt paa gaterne, særlig i Berlin, Hamburg og Leipzig. Der er gjort utrolig meget for at lindre deres kaar og skaffe dem den passende beskæftigelse. Tusener av dem arbeider i forskjellige fabrikker; saaledes har jeg for eksempel set en masse blinde i tobaksfabrikkerne, hvor de sat og sorterte varen. Mange tusen er ogsaa anbragt i særskilte pleie- eller arbeidshjem, som specielt er opprettet for dem, og hvor de saavidt mulig blir opplært i et eller andet arbeide som de kan utføre. Allikevel er der en masse som bare driver med tiggeri paa gater og offentlige steder, og de vistnok tjener gode penger.

Hundegalskap og cigaretrøkning.

Det er to ting jeg jevnlig ærgrer mig over, naar jeg reiser i Tyskland, det er hundegalskapen og cigaretrøkningen; jeg vet ikke hvad

som er værst. Paa disse omraader kan forholdene i Tyskland ikke sammenlignes med forholdene noget andetsteds i verden. De fleste familier, hvor fattige de er, har en eller to-tre ja op til fem hunder. Jeg har set de hjem, hvor man heller sultet baade sig selv og hundene end at skille sig av med dem. Alle folk gaar og drar paa hunder, pisker og dresserer dem, og finder sig i baade ærgrelser og ubehageligheter for disse skapningers skyld, som dog ikke er til nogen verdens nytte. Fik jeg raade, skulde alle hunder i verden utryddes undtagen politihunder og vagthunder paa større gaarder. Alt andet er en luksus som fører med sig likesaa meget av ærgrelser som av dyrplageri. At dette overhaandtagende hundehold heller ikke er noget videre heldig i sanitær henseende siger sig selv.

Ikke mindre overdreven er cigaretrøkningen i Tyskland. Da jeg i 1912 reiste rundt dernede, var det en sjeldenhet at se damer røke cigaretter; nu vet jeg ikke, hvem som er værst, herrerne eller damerne. De sidste ser man nu stadig sitte og røke den ene cigaret efter den anden paa kafeerne fra morgen til aften.

En anden ting som falder den fremmede i øinene i Tyskland, er de mange magre, utsultede, gamle og stygge hester; det gjælder sær-

lig droschehestene i Berlin. Kjøretøierne i Tyskland er ogsaa svært lite moderne og praktiske. Paa landet især er de rædselsfulde; stygge, dumme og uhensigtsmæssige. Det gjælder baade vogner, sæletøi og alting; man skaffer sig en ærgrelse hvergang man skal se paa det.

Tyskernes arbeidsomhet er et træk som ikke kan undgaa at vække den fremmedes anerkjendelse. Der er en ganske anden arbeidslyst at spore i Tyskland end for eksempel hos os. Der arbeides meget mere intenst og man har en meget længere arbeidsdag end herhjemme. Det kommer vel av at det tyske folk ikke er blit forvænt og ødelagt under en høikonjunktur som den vi hadde hos os i krigsaarene. I det hele beundrer jeg den tyske nation for dens energi, opfindsomhet og nøisomhet.

Et forhold som har vakt min beundring er den praktiske maate hvorpaa man i Tyskland har ordnet skatteindkrævningen. Herhjemme ligger skattebetalingen som en mare over de skikkelige borgere; i Tyskland derimot har man ordnet det paa en maate som virkelig bringer skatterne ind, men som allikevel ikke virker saa generende og trykkende. Skatteindkræverne har hver sit distrikt, som de besøker en gang om uken og indkræver skatterne. Skattebyrden blir paa den maate mindre merkbar, og

skatterne gaar derved i folks bevissthet saa at si ind blandt de daglige løpende udgifter. Efter sidste lovbestemmelse er der for eksempel en ekstraskat for udlændinger paa de tyske hoteller av 80 pct. og 15 pct. for tyskere. Denne skat indkræver hotellet sammen med betalingen for værelse eller pension, og vedkommende lignings-assistent avhenter skatterne ukentlig samtidig som han indkræver skatten for hotellet. Fast-lønnede funktionærer betaler 15 pct. av sin løn hver uke; de maa henvende sig personlig til Finansamtet og betale skatten. Kjøper man for eksempel en eiendom i en by i Tyskland, saa betaler kjøperen en skat til staten paa 3 pct. av selve grundeiendommens værdi og sælgeren 25 pct. av hele salgssummen.

For den som vil ut og reise, men ikke netop har overflod av penger, er der intet land hvor man for tiden kan leve saa billig og godt baade med hensyn til bolig, mat og drikke som i Tyskland. Som forholdene nu er, bør man dog ikke reise til Tyskland, uten at man er sprogmægtig eller har godt og paalidelig reisefølge. Forholdene i Tyskland er for tiden paa mange maater høist unormale, for eksempel med hensyn til sikkerhet for liv og eiendom. Det skyldes vel den virkning som krigen i sig selv har hat paa mange og ved siden derav den

nødstilstand som hersker og de urolige og abnorme forhold i det hele.

En dag i 1921 gik jeg op trappen i Nordisk pressebyraa i Berlin, Unter den Linden nr. 22, for at læse »Aftenposten«. Der møter jeg en mand som snakker til mig: »De er norsk?« — »Ja«. Saa fortæller han, hvem han er, og saa faar jeg høre den samme sørgelige historie som jeg har hørt av saa mangen nordmand i utlandet. Manden var fra Drammen og var reist til Tyskland for at kjøpe pianoer. Men den første aften kom han paa rangel, sa han, som andre nordmænd; han traf sammen med to piker og blev franarret alle sine penger, og nu hadde han ikke engang til mat eller til et telegram. Jeg gik op med ham paa pressebyraaets kontor og fik de tilstedeværende der til at skillinge sammen litt penger, saa manden ialfald kunde faa kjøpt sig litt mat og telegrafere hjem.

En anden gang — det var for 2—3 aar siden under revolutionen i Berlin — traf jeg dernede en bergenser. Han hadde mottat 85 000 mark fra et firma for at kjøpe en maskine; det var mange penger dengang. Han kom ind paa en restaurant og satte sig ned ved et bord. Der blev han tilfældigvis kjendt med et par herrer som netop tilbød ham en maskine

som den han skulde ha. De drak en dram og avtalte saa et sted hvor de skulde træffes for at se paa maskinen; der spenderte saa de elskværdige herrer champagne, de drak et par flasker, og det var det sidste manden husket. 3 dager senere blev han bragt hjem til sin kone uten frak, uten jakke, uten penger eller nogen ting. Hvor han hadde været og hvad som var foregåat med ham, visste han ikke noget om.

En dag jeg som vanlig var indom i det norske reisebyraa i Berlin for at læse aviser, traf jeg en grosserer som jeg kjendte litt. Han spurte, om jeg ikke kunde bli med ham ut, han vilde gjerne bli kjendt med en dame. Jeg lovet at gjøre hvad jeg kunde, og han blev ogsaa kjendt med en meget bra dame, men han drak sig saa fuld, at det nok ikke var gaat rigtig efter hans program. Dagen efter vilde han igjen ha mig med ut om aftenen. Nei, sa jeg, dette har jeg ikke noget videre lyst paa. Forresten hadde jeg lovet at gaa ut med hans søster og to niecer og svoger. Da vi kom hjem ved to-tiden om natten, laa der et brev til mig, hvor han sa, at han hadde sittet paa mit værelse og ventet paa mig i flere timer, for han vilde faa mig med ut, men tilsidst var han gaat ut alene kl. 1, skrev han. Da tænkte jeg: dette kommer han gjerne aldrig levende fra. -- Ved

8-tiden næste morgen, før jeg endnu hadde tænkt at staa op, banker det paa døren; det var søsteren. Undskyld, sa hun, men min bror vilde gjerne tale med Dem. — Det er da endda bra, du er kommet hjem, tænkte jeg, og svarte at jeg skulde komme om en halv time. Da jeg litt senere kom ind paa værelset til ham, sat moren og søsteren og graat, og selv sat han der, fuld, uten frak og jakke, uten penger og pas. Jeg tænkte mig dette, sa jeg, fortæl nu hvordan det er gaat for sig. Jo, han var blit ærgerlig, fordi jeg ikke var kommet hjem aftenen i forveien, han fik lyst til at se noget nyt, og saa gik han ut alene. Han kom ind paa en restaurant eller danselokale, traf ikke den dame han hadde været sammen med kvelden i forveien, men kom i snak med to andre, var med dem ut og festet videre til han blev bevisstløs og ikke visste noget før han blev ført hjem og var øverst i trappen. Men ingen mennesker saa jeg da kl. 7 om morgenen. Men hvad skulde du saa træffe flere efter, spurte jeg. Ja de hadde snakket til ham og han var blit med dem ind paa en restaurant. »Jeg tror vi gik derfra til et hotel«, sa han, men hvad hotellet het, gatens navn eller hvordan pikerne saa ut, det visste han ikke. Han hadde mistet alt sammen, 2 600 kr. og 50 000 mark, ur, kjede, pas

og alting. Jeg fik tilslut skaffet ham nyt pas, men det var først efter meget stræv. Men efter dette bestemte han sig straks til at reise hjem og aldrig komme der mere, han kunde jo heller ikke tale andet sprog end norsk.

Overfald og røvet.

Sammen med en kjendt norsk forfatter var jeg i april ifjor utsat for en mindre behagelig oplevelse. Vi skulde en aften ved 1-tiden kjøre til Kronenstrasse. Efter taksameteret skulde det koste 32 mark, men da vi skulde betale forlangte kusken 230 mark. Vi vilde ikke la os snyte, og da vi ikke kom nogen vei med kusken, sa vi tilsidst, at saa fik politiet avgjøre det. Ja, sæt Dem i vognen, svarte kusken, saa skal vi kjøre til politiet. — Javel, men da skal De kjøre til Friedrichs strasse. — Ja, selvfølgelig. — Vi steg ind igjen, og saa bar det avsted; men manden kjørte i stik motsat retning og kjørte os langt ut i Norden. Dette bærer ikke godt avsted, tænkte vi, og hoppet ut tilsidst. Da stanset kusken hesten med ett, og med en revolver i den ene haand og en totenschläger i den anden tvang han os til at stige op igjen. Det var kanskje dumt av os, men min ledsager mente det ikke nyttet at gjøre motstand. Vi

visste ikke hvor det bar hen. Vi drøftet stillingen og blev enig om at holde os et stykke fra hverandre, naar vi skulde ut; blev saa den ene slaat ihjæl, skulde den anden gjøre anskrik og springe. Endelig stanset vognen foran et hus; vi kikket ut. Kusken plystret i en pipe, og ut av huset kom tre svære mænd med hver sit vaaben og en stor kone med en vældig slagtekniv. Nu turde vi ikke løpe heller, vi var ræd de skulde skyte; jeg har forresten aldrig sprunget for nogen i verden. Mændene og konen omringet os og forlangte vore punger og værdisaker paa flekken, ellers skulde de dræpe os. Forf. ropte til mig paa norsk: La dem faa alt du har, bare frels livet. Ja, jeg maatte op med lommeboken og fandt nogen tusen her og nogen tusen der. Det værste var, at jeg netop hadde faat penger for husleie fra Norge, og jeg maatte levere fra mig altsammen. Mens karene blev staaende og tælle byttet, kom vi os undav. Vognens nummer fik vi notert, likesaa gatens navn og husets nummer saa nøiagtig vi kunde. Saa vandret vi i to timer til kl. 5 om morgenen; da begyndte trikken at gaa, og vi tok med trikken og stadsbanen ind til politistationen i Charlottenburg, hvor vi meldte alt det passerte. Vi var indom politistationen to ganger senere for at høre,

hvad der var gjort med saken. Politiet beklaget det og sa at det jo var en skandale. Men de var vistnok saa vant til denslags, og jeg har det indtryk, at naar det gjælder utlændinger bryr de sig heller ikke om at anstrenge sig noget større.

Fængslet.

Den 30. september 1922 befandt jeg mig i Sassnitz paa hjemreise. Mine haandkufferter var alt visitert, og der var ikke gjort nogen bemærkning om indholdet. Jeg ante fred og ingen fare, da jeg pludselig blev kaldt ind i et sideværelse, hvor en svær kraftig mand spurte, om jeg havde noget ulovlig med mig i lommerne, eller om jeg havde formange penger. Jeg svarte straks nei, men det vilde manden ikke ta for god fisk. — De skal kropsviseres, av med klærne! Og saa fort gik det, at de rev skjorten av mig, saa skjorteknapperne fløi i luften. Alt som fandtes i mine lommer blev tat fra mig. Jeg hadde jo dengang solgt mine forretninger og opløst mit hjem i Kristiania, saa jeg hadde ikke noget andet sted at gjemme mine værdisaker end i lommerne; i haandkufferten syntes jeg ikke det var trygt. I de sidste 2—3 aar hadde jeg kjøpt adskillige værdisaker

og gamle smykker som diamanter, ørenringer, guldkjæder og guldur. Intet av det var kjøpt i Tyskland, allikevel tok de alt. Et guldur med tykt kjæde som jeg hadde kjøpt i Amerika i 1899 gik samme vei, likesaa en antik vakker guldkjæde, som jeg i 1912 hadde kjøpt i Paris og forskjellige gjenstande som jeg hadde kjøpt i Illums magasin i Kjøbenhavn med den tanke at gi mine barn dem, naar de bliver større, paa konfirmationsdagen; de var da 8 og 9 aar. Det var et guldur og kjæde til min søn Louis, brilliantørenringer, en brilliantring, en medaljong med guldkjæde, et guldarmbaand og et armbaandsur til min datter May Liss. Endog min forlovelsesring som jeg hadde kjøpt i Kristiania og som var forsynt med navn og dato blev tat fra mig. Bare en eneste av disse ting hadde tysk fabrikationsstempel og ingen av dem var kjøpt i Tyskland. Da jeg saa var lettet for alt dette, blev jeg ført til et retslokale, hvor jeg blev fremstillet sammen med endel andre norske og svenske reisende som var grepet i smugling av virkelig nye ting. Vi blev negtet at reise, men fik vælge enten vi vilde betale for os og bli boende paa Victoria Hotel, eller vi vilde bo gratis i arresten. Vi valgte det første. Dette var lørdag aften, og vi blev paa hotellet til ut paa mandagen. Vi hadde det forresten meget

hyggelig der. Der var mange gjæster, blandt andre Henny Porten, der som altid var vakker, elskværdig og i straalende humør. Jeg fik endog den ære at danse med hende. Hun var der sammen med sine to barn av første ægteskap og sin nuværende mand, som er kjøbmand og bor i egen villa i Grünewald. Hun var som altid omringet av glade mennesker som gjerne vilde gjøre hendes bekjendtskap. Næste aar hadde hun lyst til at ta sig en tur til Norge, fortalte hun. — Kl. 3 mandag eftermiddag blev vi indkaldt til retten. De andre som virkelig hadde gjort sig skyldig i smugling, blev sluppet fri mot at betale en mulkt fra 9000 til 71000 mark, 3 ganger værdien av de varer de hadde prøvet at smugle ut, og desuten blev varerne inddratt. Jeg forlangte mine saker tilbake og fremholdt, at det var gamle ting som ikke var kjøpt i Tyskland, men jeg fik det svar, at man skulde undersøke hvordan det forholdt sig med sakerne, og at jeg skulde holdes arrestert i fængslet i Bergen, hovedstaden i Rügen, indtil resultatet av undersøkelsen forelaa. Jeg bad saa indtrængende jeg kunde om at faa lov til at bli boende paa hotellet saa jeg kunde leve som et menneske, men fik et kort nei. Ikke engang mit toi som jeg hadde paa hotellet fik jeg tid til at ta med mig, skjønt hotellet

laa like ved stationen; jeg maatte reise med øieblikkelig. Det var en kald aften, og jeg frøs uten frak som jeg var. Saa kom jeg for første gang i mit liv i fængsel og blev puttet ind i en kald og trist celle med stengulv og stenvægger. Det var en forfærdelig trist kveld den første aften i fængslet.

Jeg bad om at faa telefonere til den norske konsul, Smith, i Berlin, og det fik jeg lov til; merkelig nok blev det ikke forbudt mig at snakke med ham paa norsk. Ham forklarte jeg da hele situationen, og han bad mig sende ham en skriftlig fremstilling og saa forklare mig saa nøiagtig som mulig i retten. Derefter blev jeg ført tilbake til cellen og fik utlevert skrive-saker, og skrev saa et utførlig brev til konsulen. Men det var nok ikke saa let gjort; før brevet kunde ekspederes maatte det oversættes av en herre som bodde i Saasnitz. 8 dager efter kom brevet tilbake med den besked at det var av den art at man ikke kunde tillate det sendt. Jeg hadde sagt i brevet, at jeg hadde det ondt og frøs i fængslet, og at jeg tilsynelatende sat i et kjælderrum; det var særlig det som vakte forargelse. Jeg fik imidlertid allikevel smuglet ut brevet med en fange, og jeg tror det kom rigtig frem, for dagen efter kom dommeren, reichsamtsgericht, og overhøvlet vagtmesteren

grundig, fordi han hadde tillatt mig at tale paa norsk med konsulen i telefonen. Den norske konsul hadde talt med ham, sa han, og fremstillet saken saa og saa. Min haandkuffert, penger og alt jeg hadde paa mig blev beslaglagt, og jeg blev for fremtiden forbudt at skrive, læse, røke eller motta brever. Det manglet bare, at han ogsaa hadde forbudt mig at spise, saa hadde jeg snart været færdig. Det var forresten daarlig nok med maten, og hadde jeg været henvist til at greie mig med hvad jeg skulde ha efter fængslets reglement, hadde det set daarlig ut for mig, stor og svær som jeg var og godt vant. Maten i fængslet bestod av litt daarlig suppe to ganger om dagen med et litet stykke sort brød til, det var det hele. Men heldigvis kom jeg straks paa en god fot med vagtmestrene, og ved at betale dem fik jeg ekstra mat og ekstra seng og forskjellige andre bekvemmeligheter, saa det er ikke den tyske øvrighet jeg har at takke for at jeg holdt ut. Penger fik jeg smuglet ind gjennem vagtmesteren. Jeg fik desuten bo paa kontoret, og jeg hadde det i det hele ganske bra til i fængsel at være. Jeg var den eneste fange som hadde faat saadanne indrømmelser i fængslet. En notisbok og blyant fik jeg smuglet ind til mig og benyttet ubevogtede stunder til at skrive ned

forskjellige indtryk og oplevelser under fængselsopholdet og ellers fra mit lange reiseliv. Det var en adspredelse i ensformigheten; men jeg var mange ganger hjertelig ræd for at jeg skulde bli overrasket og boken bli tat fra mig. — En dag fik jeg tilladelse av den yngre vagtmester til at være med ham ut og feste. Vi var sammen paa en kafé, hvor der var forskjellig underholdning og fornøielser. Der tilbragte vi hele eftermiddagen og jeg fik ham i et rigtig godt humør. Det var første gang, sa han, at han hadde vovet at ta med en av fangerne ut og feste privat med dem. — Et par dager efter var vagtmesteren nær kommet i knipe. Man hadde forlangt han skulde skaffe tilveie det brev, som jeg var blit negtet at sende. Det var værre, jeg hadde det jo ikke lenger. Saa maatte jeg sætte mig til at skrive det om efter hukommelsen saa godt jeg kunde og levere vagtmesteren det isteden. Men ganske nøiagtig som originalen blev det nok ikke.

Den 10. oktober fik jeg meddelelse fra statsadvokaten om, at jeg var tiltalt for smugling. Jeg spurte dommeren hvor stor kaution jeg maatte stille for at bli løslatt indtil dommen faldt; men det var ikke at tænke paa, blev der svaret, for i et tilfælde som dette vilde kautionen komme op i en 4—5 000 000 mark.

Men han lovet at paaskynde saken. Endda blev jeg sittende i 66 dager i fængslet, før saken endelig var avgjort.

I den tid jeg sat der, kom der flere skandinaver i fængslet, som var i samme stilling som jeg, bra og hæderlige mennesker som aldrig hadde hat noget utestaaende med politiet, men som nu var tat for smugling, fordi de ikke kjendte alle de regler og bestemmelser som gjælder i Tyskland nu. Men var man først kommet indenfor fængselsporten, blev der ikke tat noget hensyn til, hvorfor man var kommet der. Disse folk fik samme behandling som almindelige forbrydere, selvom de bare var arrestert for smugling av en bagatel. De blev efter mit skjøn behandlet som dyr, og var dertil utsat for at bli baade luset og loppet. En hotelvertinde fra Trondhjem, som forstod meget daarlig tysk, blev arrestert for smugling og dømt til at betale en mulkt paa 2436240 mark. Hun fik besørget sendt 2000 kr. direkte fra Norge til amtsgericht, og i sin dumhet og troskyldighet skrev hun under paa en erklæring om at beløpet skulde betales som dækning av mulkten. Det var den 13. november 1922, og efter markkursen dengang betalte hun altsaa næsten 1 million mark eller over 400 kr. for meget. Jeg syntes det var en eiendommelig maate at be-

handle folk paa fra offentlige myndigheters side, gjorde damen opmerksom paa feilen hun hadde gjort og hjalp hende med at regne ut hvad hun hadde betalt for meget. Senere fik jeg høre av den norske legation i Berlin, at hun hadde levert saken til en tysk sakfører. — En anden skandinav som jeg gjorde bekjendtskap med i fængslet, var en 50 aar gammel svensk kjøbmand, Lindquist, fra Malmø. Han skulde betale 1 million mark i kaution og mens man ventet paa, at pengene blev skaffet tilveie, blev han tat i forvaring i fængslet. Pengene kom 8 dager efter, men allikevel blev han sittende der i 6 uker. Den dag han blev løslatt, spilte han mig et stygt puds som tak for venskapet i fængslet. Han telegraferte i mit navn til min bankforbindelse i Berlin, og bad dem sende 200000 mark til hr. Lindquist til hotellet hvor han bodde, og banken sendte pengene. Da jeg var i Berlin efterat jeg kom ut av fængslet, skrev banken til manden om saken, men noget svar kom ikke. Min sakfører mente, at banken maatte erstatte mig pengene, da jeg jo selvfølgelig ikke kunde hjelpe for at en anden mand telegraferte falsk i mit navn.

Jeg fik et ganske godt indblik i fængselsforholdene den lange tid jeg sat indespærret, og jeg blev vidne til mange uhyggelige optrin.

Det var et av de strengeste fængsler dette, og særlig beregnet for kortere straffe. Man regnet gjerne med at fangerne ikke kunde være der længere end et aars tid. De som blev idømt længere fængselsstraf, blev gjerne sendt andetsteds hen. Der var ca. 30—35 fanger der, mest unge mennesker i 20-aarene. De fleste sat her for tyveri, to for falsk ed, og en var idømt 3 aars fængsel for ulovlig fosterfordrivelse. — Det er ikke formeget at si, at fangerne led skrækkelig i fængslet, daarlig og litet mat, daarlig stel, ingen opvarmning og gjennemgaaende raa og brutal behandling. Flere av de fanger som sat her, hadde været med i krigen og enkelte hadde været i fransk eller russisk fangenskap; men de sa, at ingensteds var det saa fælt som i fængslet her. Juling vanket der ret som det var; det var gjerne en to tre hver dag som blev traktert paa den maaten, dersom de opførte sig daarlig eller ikke tilstod. En av de største gunstbevisninger som blev fangerne tildel, naar de opførte sig bra, var at de fik lov til at feie trapperne eller gangene, lægge i ovenene og hugge ved eller pille poteter. — Det var yderst sjelden man fik bytte undertøi. Har man ikke penger saa man kan faa kjøpt eller vasket klær, blir man gaaende i maanedsvi uten klæsbytte. Jeg hadde saaledes maattet gaa

i 66 dager i det samme undertøi, hvis jeg ikke hadde faat tilsendt mig penger saa jeg hadde faat skaffet mig nyt. At mange av fangerne under slike forhold faar en knæk for livet, er forstaaelig. Det hændte heller ikke sjelden at de fik lungetæring eller andre sygdommer i fængslet.

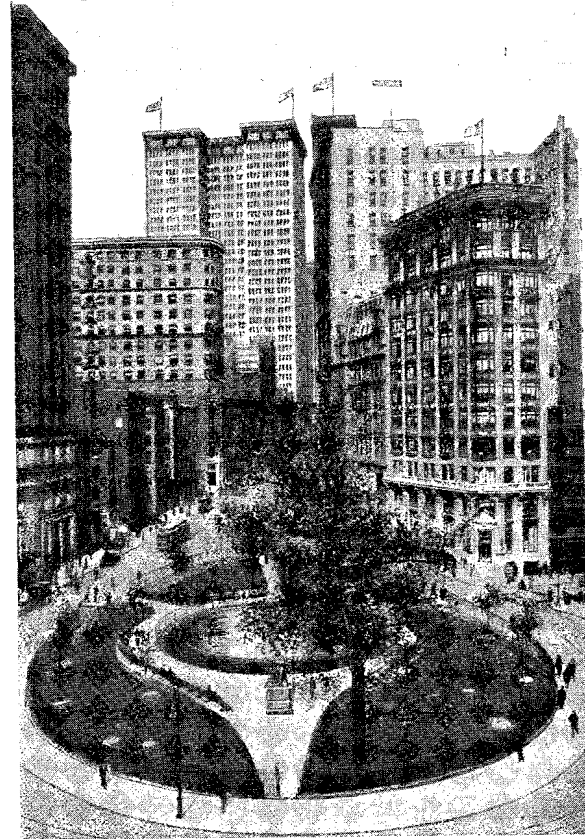
— Likesaa trist var det at tænke paa den skjæbne som ventet disse stakkars mennesker, naar de kom ut av fængslet. De fleste av dem har ingen at gaa til, intet sted at sove om natten, ikke penger, intet arbeide. Mat maa de jo ha, og kan de saa ikke faa arbeide nogenlunde snart, hænder det bare saa altfor ofte, at de begynder at stjele igjen, og saa bærer det ofte ind i fængslet paany. Her er ingen som staar utenfor fængselsporten og passer paa den, naar de kommer ut. I andre land og ogsaa i Norge vet jeg at Frelsesarmeen og ogsaa andre institutioner tar sig av de unge ulykkelige mennesker, naar fængselstiden er ute, og gir dem hus og mat og hjælper dem til at faa arbeide. Særlig i England og Amerika har jeg hat anledning til at se det store arbeide Frelsesarmeen utfører paa dette omraade; men i Tyskland likesom ogsaa i Frankrike saa jeg saagodtsom intet til Frelsesarmeens virksomhet. Mange av disse ulykkelige er ellers skikkelige og bra

mennesker, som paa grund av de fortvilede forhold er kommet i fængsel for et litet forholdsvis uskyldig tyveri. Saa sitter de da fængslet i maanedsviis, og dermed er de ofte stemplet for livet og glir længer og længer nedover, mens de kunde ha været reddet for samfundet og gjort til gode og nyttige borgere, hvis der, første gang de kom ut av fængslet, hadde været nogen til at verne om dem og hjelpe dem igjennem.

En tildragelse som er typisk for forholdene i Tyskland for tiden, indtraf mens jeg sat fængslet. Der blev begaaet et mord paa fjerde klasse paa toget og morderen blev arrestert. Det viste sig at han hadde dræpt sin kamerat. Paa spørsmål om, hvorfor han hadde gjort det, svarte han, at han var nødt til at begaa en forbrydelse, saa han kunde bli sat i tugthus. Der kunde han da opholde livet, og det var meget bedre end den tilværelse han hadde fristet hitil med at fryse og sulte og tigge om maten hver dag. Hans kamerat var i samme stilling og var enig i det han hadde gjort.

Et par mere end almindelig uhyggelige oplevelser i fængslet vil jeg faa berette.

Den 19. oktober kl. 8 om morgenen blev jeg vækket av et frygtelig dameskrik utenfor min dør, men døren var laast, saa jeg ikke

I dette hus har jeg arbeidet ca. 1 aar.

kunde komme ut. En stund efter kom den unge vagtmester ind og fortalte, at da der var servert en slags kaffe for fangerne og den gamle vagtmesters hustru var gaat rundt med brød til dem, sprang pludselig to fanger efter hende nedover trappen. Nederst i gangen puttet den ene av fangerne en haanduk i munden paa hende og holdt hende fast bakfra, mens den anden tok nøklerne fra hende og laaste op utgangsdøren. Da de var kommet vel igjennem laaste de den paa utsiden, saa ingen fra fængslet skulde kunne komme ut efter dem. De kom imidlertid bare ut paa gaardsplassen. Den ydre fængselsport var laast med tre forskjellige nøkler og der kunde de ikke komme igjennem. Fra mit rum hadde jeg utsigt til gaardsplassen og kunde se hvordan historien utviklet sig. Tre mand bevæbnet med revolver og med hunder blev sendt ned og guttene blev tat. De fik forfærdelig juling. Den ene blev sat i et mørkt kjælderrum med daarlig luft og uten vindu og uten seng. Der blev han sittende i 8 dager paa halv kost. Vagtmesterens søn gav ham juling en times tid til at begynde med, og siden gav den gamle vagtmester ham en omgang. Senere kom en politibetjent ind i fængslets kontor hvor jeg sat. »Naa er det Dem jeg skal hente,« sa han, da han fik øie paa mig. »Nei

tak, det passer mig ikke rigtig,« svarte jeg. Jeg var opbragt og gav ham et litt haanlig svar, da jeg visste han allikevel ikke kunde gjøre mig noget. En stund efter kom vagtmesteren med den ene av stakkarne, som da var rent ør og forvirret efterat ha sittet saa længe i mørke, og saa utsultet at det ikke var stort andet end skind og ben igjen av ham. »Er det Dem jeg skal hente,« sa politimanden. — »Ja.« — »Og Deres navn?« Det fik han. »Ha, er det Dem,« brast konstabelen ut, og saa gav han gutten et slag i ansigtet saa han tumlet om paa gulvet. Jeg var oprørt i mit inderste, og jeg har aldrig hat slik lyst til at fare paa et menneske og rigtig gi ham en ordentlig omgang som dengang overfor politimanden. Der stod vagtmesteren og begge sønnerne hans, men de var saa vant til denslags at det ikke anfektet dem det spor. Jeg sa efterpaa til den gamle vagtmester, at slikt trodde jeg neppe kunde finde sted i andre land, og spurte hvorfor man benyttet en slik behandlingsmaate her. Jo, svarte vagtmesteren, vi behandler dem slik, at de ikke skal ha lyst paa at komme saa fort igjen. Jeg har altfor liten plass paa mit hotel, derfor behandler jeg gjerne gjæsterne slik, at de holder sig væk en stund. Det hændte næsten aldrig, at den gamle

vagtmester gik forbi en fange uten at han smeiset til ham i hodet.

En aften sat jeg paa fængslets kontor og pratet sammen med den før nævnte kjøbmand Lindquist fra Malmø. Ved et rent tilfælde hadde vagtmesteren ikke laast døren, som han ellers altid pleiet. Mens vi sitter og snakker, hører vi nogen kraftige slag. Vi farer ut paa gangen. Der staar to av fangerne, to pollakker, med en svær trækkrak, som var blit staaende igjen efter nogen bygningsreparatører. De skulde prøve at sprænge jerngitteret for vinduet med krakken og rømme, og de hadde alt rettet 4 kraftige støt mot gitteret og sprængt 5—6 ruter, men jernrammen gav ikke efter. I det samme kom vi ut, og da blev de rædde. De hadde da ikke andet valg end at prøve at komme tilbake til cellerne. De samme fanger hadde engang tidligere rømt fra et fængsel i Bergen ved at sætte ild paa døren og bryte ut, men de var blit grepet paany og sat i fængslet her. Den unge vagtmester hadde vagten denne aften og var ansvarlig for fangerne; han visste at hans stilling stod paa spil ifald det lyktes nogen av fangerne at undslippe. Han var oppe i tredje etage, men kom farende ned, da vi varslet ham. Han var rasende og prøvet først at faa den ene derefter den anden til at tilstaa, men det gik

ikke. Han slog dem uavbrut i hodet med haanden og med en nøkkel til at begynde med. Pollakkerne er noget av det mest stridige man kan tænke sig, og der var ikke tale om at faa dem til at tilstaa. Vagtmesteren hentet da en spaserstok av tykt spanskrør og gik løs paa dem efter tur, men uten resultat. De blev slaat i gulvet mange ganger, men tilstod gjorde de ikke. Tilslidst blev fangerne bragt tilbake til cellerne. Imidlertid var den gamle vagtmester kommet til. Han var en stor svær fyr, hadde været vagtmester der i 22 aar og hadde julet op fangerne hver dag eftersom det trængtes. Han gik op i cellen og jeg fulgte med for at se hvordan det vilde ende. Først tok han den ene for sig: »Naa, du vilde prøve at rømme?» — »Nei, det var ikke jeg.« Da gav vagtmesteren ham et slag, saa jeg syntes hodet maatte falde av fyren. »Naa, vil du tilstaa?» — »Nei.« Saa gav han ham et igjen og gik saa over til den andre. Den unge vagtmester var rasende og tok fangen for sig igjen — det var mørkt inde i cellen — og slog og spændte og sparket ham. Vil du tilstaa, vil du tilstaa. — Nei, jeg tilstaar ikke. Da saa den gamle var færdig med nr. 2, gik den unge løs paa ham med stokken, og saa avløste de hverandre til de ikke orket mere nogen av dem. Men fangerne til-

stod fremdeles ikke. Det er noget av det haardeste jeg har set i mit liv. Da tok vagtmesteren puten av de trækrakker i cellerne som tjente som seng, og tok fra dem jakken og skoene. Det var vinter og forfærdelig koldt, og fangerne maatte gaa der i strømpelæsten hele natten. De frøs og jeg hørte dem gaa og ynke sig hele tiden like til morgenen. Da blev den ene sat i kjælderen med armene bundet sammen bak paa ryggen med en lænke, uten lys, og koldt og mørkt. Han kunde ikke lægge sig, for han hadde ikke seng, ikke stol eller nogen ting, og av mat fik han bare litt daarlig suppe om morgenen saavidt han kunde holde livet. Dernede skulde de saa være hver sine 7 dager. Det var vagtmesteren som bestemte alt dette. Han hadde bare at ta imot fangerne naar de blev sat ind og levere dem igjen naar straffetiden var ute; forøvrig var det saagodtsom ham alene som bestemte, hvad der var lov og ret indenfor fængselsporten. Jeg gik flere ganger og talte til fangerne gjennom det lille talerøret ind til cellerne og sa: Dere maa tilstaa, ellers faar dere en saadan skrækkelig behandling; her nytter det ikke andet end at tilstaa og være ordentlig mennesker. — Efter to dager tilstod de endelig. Da hadde de frosset sig aldeles fordærvet paa armene, føtterne og

læggene, saa de var tykke av frost. Jeg bad for dem hos vagtmesteren og fik ogsaa utvirket at de blev flyttet tilbake fra kjælderen til cellene sine 3 dager før den bestemte tid. Men de fik ikke seng ind i cellerne endda; 3 dager til maatte de gaa slik, før de fik almindelig behandling. Efter den tid fik de aldrig lov til at komme ut av cellerne og se dagens lys, som de andre fanger. Døren var altid laast og maten blev bragt ind til dem i cellerne.

Med den behandling fangerne fik er det ikke underlig, at flere av dem prøvet at ta sig selv avdage i fængslet. Da vagtmesteren en dag laaste op døren til en celle for at gi fangen mat, fandt han ham liggende paa gulvet med et rep om halsen. Det var en ung mand i 20-aarsalderen. Han var ilive. Paa spørsmaal om hvad han var ifærd med at gjøre svarte han, at han var træt av livet. Det var for et ganske litet tyveri paa grund av sult at han var kommet i fængsel. Han sat der forresten bare faa dager og kom saa ut igjen.

Den 30. november blev jeg indkaldt til retten da dom i min sak skulde avsiges. Foruten mig var indstævnt en guldsmed fra Stralsund, to overtoldere og en assistent fra Sassnitz, alle tyskere. Desuten den unge vagtmester som hadde git mig lov til at telefonere. Han

maatte avlægge ed paa at jeg telefonerte paa norsk og benyttet to perioder med den norske konsul. Dommen lød for mig paa 2 maaneders fængsel, 150 000 mark i mulkt og saksomkostninger. I tilfælde mulkten ikke blev betalt straks skulde den omsættes til fængselsstraf beregnet efter 1 dags fængsel for hver 150 mark. Det vil si, at hvis jeg hadde været en fattig mand som intet eiet, vilde jeg ha maattet tilbringe henimot 3 aar i fængslet for at avsone mulkten. Nu var imidlertid fængselsstraffen saagodt som avgjort, idet jeg hadde sittet nøiagtig to maaneder fængslet, da dommen faldt. Foruten alt dette maatte jeg endnu betale ca. 25 000 mark i luksusskat, fordi jeg hadde bragt med disse forskjellige brillianter og smykker i mine lommer. — Jeg har senere henvendt mig flere ganger til myndighetene i Berlin for at faa mine gjenstande tilbake, men hittil har det ikke lyktes mig. Jeg har dog haab om at faa endel av tingene igjen senere, naar myndighetene faar alle sakens papirer.

Dr. jur. et rer. pol. rechtsanwalt Staub, Friedrichsstrasse 200 fører min sak, for at faa mine eiendele tilbake, som er tat ifra mig i Sassnitz den 30 november 1922.

Det er min agt i den nærmeste fremtid at bli boende i Tyskland. For tiden er jeg bankmand, og har været ansat i 8 maaneder, Aron-

sohn & Co., Bankgesellschaft, Berlin, hvor mit arbeide væsentlig er at ekspedere utlændingers valuta.

Desuten kjøpte jeg straks efterat jeg kom ut av fængslet hotel Waldesheim i Sellin paa Rügen, som jeg nu skal drive. Jeg har ogsaa før hat endel med hotelvirksomhet at gjøre, idet jeg to ganger har hat hotel hjemme i Norge. Hotel Waldenheim eller som det nu heter hotel Kronen, er ualmindelig vakkert beliggende med prægtige omgivelser, store skoger og maleriske høider, og med Østersjøen utenfor paa begge sider av en fremspringende odde. Hotellet har 68 senger, dansesal, restaurant, to vinstuer og konditori. Desuten findes her den prægtigste badestrand man kan ønske sig. Hotellet ligger en halv times reise med dampskib fra Sassnitz, som er det første sted man kommer til i Tyskland, naar man reiser fra Sverige. Ogsaa jernbane trekvarts time fra Sassnitz.

Overkjørsel i Berlin.

En aften sidst i decbr. 1922 blev jeg overkjørt av en droschebil i Berlin og fik 3 ribben knust, var med det samme bevisstløs og blev baaret ind i en butik og der blev hentet læge

som beordret mig til sykehus, og der blev jeg gipsforbundet.

Vil man reise til Tyskland nu, bør man paa forhaand søke opplysninger og raad hos folk som er inde i forholdene dernede for tiden. Ellers blir man let utsat for stadige men unødige overraskelser og ulemper. Der er et utal av forskrifter og bestemmelser for utlændinger, og der kommer stadig nye til. De reisende til Tyskland savner jevnlig kjendskap til de mange bestemmelser for hvad der er tillatt at bringe med sig til landet eller ta med sig derfra av varer, tøy eller lignende. Det hender ikke sjelden ved toldvisitationen at damer blir fratat sine kaaper eller dragter og herrer sine frakker. Saa maa man betale i mulkt 3 ganger varens verdi, og er man ikke saa heldig at ha kvittering at vise frem, blir verdien ansat efter toldmyndigheternes skjønn. Det kan da let træffe, at man ikke har saa mange penger paa sig som mulkten beløper sig til, for man har jo ikke lov til at ha med sig mer end en viss sum. Saa maa reisen avbrytes og man blir opholdt til man faar ordnet sig med penger.

Det er uheldig, at der ikke gis det reisende publikum opplysning om disse forhold gjennom aviserne eller ved plakater. Det siges at der skal staa en liten plakat med slike opplysninger paa svensk og engelsk paa en avsides

Far 45 aar. — Søn Louis Kronen.

væg paa dampskibsbryggen i Sassnitz; men selv om man er saa heldig at faa øie paa den, er det litt sent, naar man først er kommet saa langt. Paa et sted som Sassnitz, hvor saa mange norske reisende passerer, burde der ogsaa være plakater paa norsk.

Det er ulovlig at ta med sig til Tyskland værdisaker uten at opgi det, hvis det er mer end 1 eller 2 ringer eller ur; tar man mere med maa man betale 25 pct. luksusskat, saaledes ogsaa av overflødige klær, f. eks. skindklær. Naar man saa vil ha disse ting med sig ut fra landet igjen, maa man søke utførselstilladelse.

Noget av det første reisende til Tyskland bør være opmerksom paa er, at de ikke bør kjøpe mark paa forhaand mer end til det aller nærmeste behov. Forresten bør man ta sine norske kroner med sig og først kjøpe mark i Tyskland, efterhvert som man tränger den. Man faar mange flere mark for kronen i Tyskland end man faar herhjemme, særlig i Berlin eller Hamburg. Det vil man ogsaa let overbevise sig om ved at sammenligne kursnoteringerne her og i Tyskland. I de mindre byer i Tyskland derimot beregnes der en større procent ved markkjøp, saa der blir differancen ikke saa stor.

Det er blit almindelig skik i forretningerne i Tyskland nu, at der beregnes et tillæg til

prisen av 80 pct. for utlændinger. Derfor bør man altid forlange at faa se prislappen paa varene og ikke kjøpe noget, hvis ikke prisen er anmerket paa varen. Spør man ellers hvad tingen koster, legger de uten videre til 80 pct., naar de skjønner det er en utlænding de har for sig.

Jeg vil nævne et par andre ting som de reisende bør være opmerksom paa.

Vil man sende telegrafisk eller skriftlig rekvisition til hjemlandet efter penger, maa pengene sendes i brev, over 500 kr. bør sendes til en av de større banker i Berlin; alle saa store beløp maa indom Berlin, baade varer og penger, før det kan bli utlevert paa de forskjellige bestemmelsessteder.

Likeledes bør reisende vite, at naar deres pas er utløpet, kan de ikke faa det fornyet uten i Berlin. Er man ikke opmerksom paa det, vil man paaføres unødige utgifter og forsinkelser ved ekstra reise til Berlin.

Gode sprogkundskaper anser jeg for noget av det viktigste for den som vil ut og se sig om i verden. En god skoleutdannelse og et nogenlunde godt kjendskap særlig til engelsk og tysk burde derfor alle forældre saavidt mulig søke at skaffe sine barn. Det er noget jeg desværre sterkt har følt savnet av paa mine reiser. Jeg har studert flere sprog paa egen haand, men

det falder tungt, især naar man blir ældre. Specielt har jeg følt det som et savn at jeg ikke paa forhaand hadde et nogenlunde godt grundlag i grammatik. Engelsk og tysk har været de sprog jeg har hat mest bruk for hvor jeg har færdes i verden. Desuten har jeg søkt at sette mig ind i fransk og har ogsaa studert litt italiensk og russisk.

Paa mine mange reiser har jeg været i følgende land: England, Skotland, Irland, Amerika, Cuba, Frankrig, Holland, Belgien, Tyskland, Østerrig, Ungarn, Polen, Checko-Slovakiet, Schweitz, Italien, Monacko, Rusland, Finland, Sverige og Danmark, og jeg har besøkt en mængde forskjellige byer; de største og vigtigste har været: Liverpool, London, New-York, Chicago, Minneapolis. St. Paul, Madison, Milwaukee, Paris, Rom, Berlin, Hamburg, Leipzig, Petrograd, Helsingfors, Kjøbenhavn, Stockholm, Wien, Prag, Amsterdam, Brüssel, Budapest, Zürich.

Blandt de vakreste steder jeg har set vil jeg nævne Nizza og Monte Carlo. Særlig for ældre sykelige folk vil jeg anbefale Nizza; der er sol og sommer hele aaret. For ungdom derimot som ønsker at se et moderne tidsmæssig land med liv og rørelse er Amerika ønskelandet. Det er arbeidets land, hvor enhver faar hjælpe sig selv; der har man ikke nogen fat-

tigkasse eller alle slags foreninger og statsinstitutioner i ryggen. Men der kan man ogsaa faa høste frugterne av sit arbeide som intet andetsteds i verden.

Efter at ha reist gjennom den civiliserte verden paa kryds og tvers og oplevet litt av hvert, studert mangt og set endnu mer, vil jeg allikevel si, at den korte tid man har at leve faar kanskje allikevel det rikeste og mest værdifulde indhold for den som bedst mulig søker at fylde sin plass og ta opgaverne der hvor han er sat i livet og kanskje heller interessere sig litt mindre for at reise.

Naar man har været meget ute i verden og som jeg tilbragt det meste av sin manddomstid utenfor Norge, ser man kanske anderledes paa mange forhold herhjemme end man ellers vilde ha gjort. I det hele maa jeg si, at jeg har trives vel i Norge. Vi har et vakkert land med rik og avvekslende natur og et sunt klima. Gjennem lange tider har ogsaa nordmændene været et kraftig og sunt folkefærd, og dødelighetsprocenten herhjemme har været lav. Jeg synes dog nu, at meget har forandret sig herhjemme, særlig i den senere tid. Krigsaarene og den store konjunkturbølge som krigen førte med sig synes at ha hat en daarlig virkning paa vort folk. Der er mindre end før av nøisomhet, maatehold og selvbeherskelse; det gjæl-

Charles Emory Smith,

Postmaster General of the United States of America,

To all to whom these Presents shall come, Greeting:

Whereas, On the 10th day of January, 1899, Louis J. Krusen was appointed Postmaster at Freeland, in the County of Jacqui Sarle, State of Minnesota and whereas he did on the 25th day of January, 1899, execute a Bond, and has taken the Oath of Office as required by law:

Now know ye, That confiding in the integrity, ability, and punctuality of the said Louis J. Krusen I do commission him a Postmaster, authorized to execute the duties of that Office at Freeland aforesaid, according to the laws of the United States and the Regulations of the Post Office Department. To hold the said Office of Postmaster, with all the powers, privileges, and emoluments to the same belonging, during the pleasure of the Postmaster General of the United States.

In testimony whereof I have hereunto set my hand, and caused the seal of the Post Office Department to be affixed, at Washington City, this Sunday day of March, in the year of our Lord one thousand eight hundred and ninety-nine, and of the Independence of the United States the one hundred and twenty-third.

Henry P. West
Postmaster General.

der kanske ikke mindst maatehold i mat og endnu mer i drik. — Jeg mener absolut, at den norske nation aldrig har været saa moralsk for-dærvet som nu.

Politik

Norsk politik har ofte ærgret mig. Maal-striden synes mig et unødigt spild av kræfter, tid og penger. Det er jo ellers heller ikke ukjendt ute i verden, at man har to eller kanske endog tre forskjellige sprog inden landets grænser, men jeg vet ikke noget sted hvor sprog-striden arter sig saa fanatisk og tar en saadan plass i det offentlige og politiske liv som her.

Noget andet som synes mig høist ufor-nufligt er norsk vasdragspolitik. Det er min op-fatning, at Norge har de bedste betingelser for at kunne konkurrere med held saavel med Tyskland som med hvilket-somhelst av de andre industriland, dersom man bare indrettet sig praktisk. Med de vældige kraftkilder i vore fosser vilde vor industri ha et umaadelig fortrin frem-for de land hvor kul er den væsentlige kraft-kilde. Norge nr. 1 i Europa med 15 millioner utnytbare hestekræfter. Vore vandfald burde være fri som en anden salgsvare og kunne utnyttas frit av privat foretagsomhet og dygtig-

het. Isteden ligger statens haand som et baand og en hemsko paa hele utviklingen paa dette omraade; utbygningen gaar langsomt, og den elektriske kraft blir for dyr.

Den største dumhet og det alvorligste feil-grep i norsk politik er vel dog forbudet. — Det er for det første til umaadelig økonomisk tap for landet. Desuten er der ingen tvil om, at der drikkes meget mere nu end før forbudet blev indført. Saalangt fra at opdra til maatehold har forbudssystemet hat den stik motsatte virkning. Smugling og gauking hører til dagens orden, og en stor procent av det norske folk har forbudet likefrem gjort til forbrydere maalt efter lovens bokstav. — Juleaften blev i Kristiania ca. 130 personer arrestert for fyld. I andre land, hvor der er frihet paa dette omraade, drikkes der ikke, saa man har skade av det. Det er en sjeldenhet at se en drukken mand, likesaa at nogen arresteres for fyld, og hender det, kan man være noksaa sikker paa at det enten er en nordmand, en svenske eller finne. I det store fængsel hvor jeg sat i 66 dager, blev i hele denne tid ingen sat ind for fyld. Heller ikke ser man i andre land saa meget av slagsmaal og andet som gjerne følger med drik, f. eks. mishandling eller forsømmelse av hustru og barn. Et frit folk maa ha frihet ogsaa paa dette omraade.

Jeg vil fortælle et litet eksempel paa, hvordan gaukingen herhjemme drives aapenlyst midt i tætte byen.

I mai 1922 bodde jeg paa hotel Norge i Kristiania, da jeg var kommet hjem fra en reise i Tyskland. En aften gik jeg nedover gaten sammen med min bror Tøger, da vi blev talt av en ung herre i 25-aarsalderen med spørsmaal, om vi vilde kjøpe whisky eller konjak. Vi spurte hvad den kostet. 13—14 kr. var svaret. Ja, vi var optat den aften, men spurte om manden kunde komme op paa hotellet næste morgen saa vi kunde faa se paa varen, — for vi syntes prisen var billig. Manden indfandt sig næste morgen paa hotellet, og paa spørsmaal om det var en kasse eller en flaske han vilde sælge, svarte han at jeg kunde faa kjøpt en kasse paa 12 flasker for 13 kr. flasken. Men lageret var i Casino-gaarden i 4. eller 5. etage — det husker jeg ikke — og jeg maatte følge med og hente varen selv. Vel, jeg tok en haandkuffert med og fulgte. Kommet frem blev jeg staaende utenfor og vente, mens manden forsvandt. Litt efter kom en anden ut og sa han maatte ha penger. Nei, sa jeg, ingen penger uten jeg faar flaskene, og jeg vil først prøve varen. Ja de hadde intet sted hvor de kunde det, for der var flere paa kontoret, og det maatte gaa stilt for sig, men vi kunde jo

gaa paa W. C. All right, sa jeg, det er det samme. Manden blev borte igjen, men kom saa tilbake med to andre. Nei nu vil jeg ikke staa her lenger som en anden idiot, sa jeg, jeg har litt skamfølelse, nu faar det ske fort. Nei, vi maatte endda vente en stund, — og jeg ventet taalmodig. Tilslut kom endda en fjerde mand ut og sa vi maatte gaa ut i gangen, til baktrappen, og saa spurte han efter pengene. Nei, sa jeg, jeg leverer ingen penger før jeg har faat varerne her i haandkufferten. Da gav den ene mig en lusing bak. Men da var jeg ogsaa færdig. Jeg var sint før og blev ikke blidere nu. Jeg gav dem den ene efter den anden, saa de tre gik mest paa hodet nedover trapperne med skrik og rabalder, og den fjerde blev liggende deroppe paa gangen. Men da var jeg ræd politiet skulde stikke næsen op i affæren, og jeg saa derfor til at komme mig hjem til hotellet forttest mulig. Ja, jeg tænkte det gik slik, sa min bror, da jeg hadde fortalt historien; jeg skjønnte jo de ikke kunde levere whisky til den pris. — Selvfølgelig har de ikke turdet melde julingen til politiet, saa jeg har intet hørt til det siden.

Jeg har lagt merke til paa mine reiser i Norge og ellers i Skandinavien, at landstrykere og tiggere er frækkere her i Skandinavien end andre steder i Europa og Amerika. Særlig sy-

nes jeg de er frække og paagaende likeoverfor damer. De fleste av dem synes ogsaa at være fordrukne folk. Gir man dem penger, vil man som oftest se, at det gaar til drik. Det hender næsten aldrig i Tyskland for eksempel. Der kan man være temmelig sikker paa, at naar en tigger faar en slant, er det første han gjør at kjøpe mat for den.

Jøder.

Der er et folkefærd jeg ofte har iagttat paa mine reiser, jøderne. Ca. 80 millioner jøder skal der findes i verden, uten hjemland, som har været landsforvist, spredt blandt alle andre folk, ofte hatet og foragtet. Hvorfor? Kanske fordi de er flinkere og dygtigere forretningsfolk end andre. I hvert fald er det almindelig at høre den mening, at jøderne snyter og bedrar hvor de bare kan. Vel, det gjør nok de andre ogsaa, og med like let hjerte, men jøderne er kanskje flinkere til det og gjør det paa en finere og mere dreven maate. — En av de faa ganger jeg har gjort forretninger med jøder, var i 1895 i Amerika, mens jeg var ansat ved Floms hotel i Madison. En jøde ved navn Steinberg var en stadig gjæst paa hotellet. Han reiste i guldsmedvarer og solgte paa gaten og hvorsomhelst. Det var fortalt mig,

at det første tilbud en jøde faar paa en vare mandag morgen tar han imot, hvor litet det er, og selv om det bringer ham tap; det er lykken for uken. Dette vilde jeg benytte mig av. Jeg vilde ha mig et fint lommeur og karret sammen saa mange penger som jeg syntes jeg vilde ofre paa det. Saa gik jeg op paa mandens værelse tidlig en mandag morgen med det samme han var staat op av sengen. Jeg vilde gjerne kjøpe et guldur, sa jeg, og spurte hvad prisen var. — 12 dollars, var svaret. $1\frac{1}{2}$ dollar, sa jeg. — »Værsaagod,« — jeg fik gulduret. Den handelen tapte han altsaa paa, men forhaabentlig sikret den ham et godt resultat for resten av uken. Han tjente nok forresten meget godt og var i det hele en flot herremand.

Hvordan det nu end er med hensyn til jødernes forretningsmoral, — ut fra en almindelig moralsk bedømmelse i snevrere forstand sætter jeg jøderne høiest av alle folkeraser. Jeg har aldrig sett eller hørt paa mine vandringer i verden, at en jøde er blitt arrestert eller straffet. Under mit ophold i fængslet, hvor jeg hele tiden sat paa fængslets kontor og saa alle som kom ind og slap ut, saa jeg aldrig nogen jøde. De synes overalt konsekvent at søke at holde sig undav alt som heter politi og fængselsvæsen. I egteskapet er en jøde meget mer opmerksom

overfor sin hustru og meget noiagtigere i at opfylde sine moralske pligter overfor sin hustru og sine barn end noget andet folkeslag i verden. Jeg kjender flere germanerdamer som har giftet sig med jøder, fordi de da er sikker paa at faa en god og trofast egtemand. Paa dette punkt staar germanerne lavt i forhold til romanerne. Slaverne staar ogsaa meget høit der.

Gode raad.

Gift dig eller gift dig ikke, siger Søren Kierkegaard, du angrer begge deler. — Jeg har under mine vandringer rundt i verden set adskillig baade godt og ondt ogsaa i egteskapet og desværre mest kanske av det som ondt er, særlig i storbyerne og efter den ulykkelige krig. Det kommer vel av at begge kjøen er blit mere overfladiske og ustadige. Man higer efter forandring, »den nye vin blomstrer.« Man har forliten tro paa egteskapets fortrin, og man tar ingenting alvorlig mere. Desværre synes det at bli værre for hver dag, og der er til og med dem som arbeider for helt at faa ophævet egteskapet. Det er jo skrækkelig. Selvom man kan ha mange skuffelser og ærgrelser i egteskapet, er det mit raad at de to allikevel bør holde trofast sammen. Der er allikevel bedre

end at gaa hver sin vei; derved vinder man intet andet end bare nye skuffelser og sorger. Det er mit raad særlig til ungdommen i dette forhold: vær trofast og ærlig. Da finder man i egteskapet større betingelser for at leve et værdifuldt og menneskeværdig liv. Alle længter efter et hjem, men man faar ikke noget hjem som det skal og bør være ved at gaa alene. Skal egteskapet bli lykkelig, da maa særlig manden være trofast, varsom og opmerksom i alle deler overfor sin hustru, og hun paa sin side det samme overfor ham.

For tiden er jeg meget lykkelig i mit egteskap. Trods jeg har ikke giftet mig til penger. Min hustru er og har været som hun skal og bør være i alle deler for vore barn og mig udmærket. Saa de store ønsker efter penger er ikke det nødvendig for at bli lykkelig for herrer som vil noget. Men dannelsen og skolen er meget mer nødvendig.

Har nu i 2 mdr. juli og aug. 1923 været i Tyskland med min familie, delvis i Berlin og badestederne »Sellin«. »Binz« og »Sassnitz«, som er av de mest komfortable og rennomerte badesteder ved Østersjøen. Da dette store mark. valutakrakket kom, særlig den 10—12 aug. blev det ondt for os alle, særlig for penger, og smør var der ikke at faa paa en 4—5 dager. Ogsaa av andre ting stod folkemassen i kø for at

komme ind i butikken, særlig matvarer, som blev bortrevet i en fart, de maatte tilsidst samle sig om bønderne forat forsyne sig selv, baade av smør og andre matvarer og gik ogsaa i fjøset og slagtet selv. Efter alt dette er alle fattige, det er de forretningsdrivende som staar sig bedst, som har daglig stor fortjeneste, trods disse lever kun f. t. for dagen. Nøden drev lysten til uroligheder paa massevis av steder.

En sammenligning av kursfaldet.

Hotellet som jeg tidligere har skrevet om kostet mig med fuldt godt indbo samt conditori 20 000 000 mark den 12. dec. 1922, den 16. juli betalte jeg for en skindkaape 20 millioner mark og den 12. aug. 1923 betalte jeg for et par sko 20 millioner mark.

En overenskomst blir vanskelig at faa mellem Tyskland og Frankrike. (Ny krig først.)

Priserne har i det senere gaat op i alle varer og kjøpes kun i utenlandsk valuta og ikke mindst i damekonfektion hvor dem f. t. er for det meste utsolgt. Har kjøpt denslags en gros direkte fra fabrikkene i de siste 8 aar og som jeg fremdeles gjør.